

TALLINNA ÜLIKOOL
Ühiskonnateaduste Instituut
Politoloogia

Kristo Krumm

**TÖÖTURU ETNILISE EBAVÕRDSUSE TAASTOOTMISE JA
ÜMBERKUJUNDAMISE STRATEEGIAD EESTIS**

Magistritöö 30 EAP

Juhendaja:
PhD, Raivo Vetik

Tallinn
2019

Mina Kristo Krumm (28.08.1972)

1. olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Teiste autorite uurimistööd, olulised seisukohad kirjandusest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

2. annan Tallinna Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

„Tööturu etnilise ebavõrdsuse taastootmise ja ümberkujundamise strateegiad tööturu osapoolte poolt Eestis“

mille juhendaja on Raivo Vetik,

säilitamiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tallinna Ülikooli Akadeemilise Raamatukogu repositooriumis.

3. olen teadlik, et punktis 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Töö autor: _____

allkiri, kuupäev

Töö on kaitsmisele lubatud.

Juhendaja: (Raivo Vetik, PhD) _____

allkiri, kuupäev

Eestikeelne lühiülevaade

Eesti taasiseseisvumisega 1990-te aastate alguses aset leidnud sotsiaalkultuurilised ja rahvuslikud muutused on tänaseks tekitanud olukorra, kus Eestis eksisteerivad kõrvuti kaks etniliselt ja kultuuriliselt üksteisest lahus elavat rahvusgruppi, eesti- ja venekeelne elanikkond.

Üheks kandvaks probleemiks Eesti ühiskonnas on asjaolu, et venekeelse elanikkonna majanduslik staatus on Eestis võrreldes põlisrahvusega oluliselt madalam, ligipääs tööturule, madalam palgatase ja sotsiaalne tõrjutus on peamised probleemid, mis tekitavad kahe rahvusgrupi vahelisi konflikte. Peamiselt on seda seletatud venekeelse elanikkonna vähese või puuduliku keeleoskusega, soovimatusega ennast Eesti oludega kohanduda, tugev side Venemaaga ning elamist venekeelses info- ja meediaruumis.

Magistritöös uuritakse Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanisme erinevatele subjektipositsioonidele omaste hoiakute ja väärtuste mõtestamise kaudu.

Magistritöö teoreetiline osa tugineb Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse ja kihistumise teooriale ja magistritöö probleemi analüüsitakse sotsiaalsete klasside tekkimise ning nende omavahelise suhte teooria võtmes baseerudes Ridgeway staatususkumuste teooriale.

Töö tulemustest selgus, et venekeelsed elanikud tunnetavad ebavõrdsust tööturul oluliselt teravamalt kui põlisrahvus, venelased selgitavad seda nii riigipoolset suhtumisega kui ka erinevast sotsiaalsest staatusest tulenevat ebavõrdsust erinevatesse rahvustesse. Eestlased peavad endid paremaks nii sotsiaalselt positsioonilt võetuna kui ka usuvad staatusest tulenevasse eelisõigusesse. Venekeelsed elanikud ootavad suuremat riigipoolset sekkumist ning ei pea eesti keele oskust niivõrd oluliseks teguriks, mis tagab suurema võrdsuse tööturul hakkamasaamiseks.

Eesti ühiskond on kihistunud sotsiaalsete tunnuste alusel, milleks eelkõige on rahvuslik kuulumine. Selline kihistumine on nii reaalselt tegurite mõju kuid eelkõige sotsiaalne konstruktsioon, omamoodi kaitsemehhanism eestlaste endi poolt kaitsmaks end ja oma sotsiaalset positsiooni väikese kui antud riigis siiski põlis- ja enamusrahvusena.

Abstract

The socio-cultural and national changes that have taken place since the restoration of Estonia's independence in the early 1990s have created a situation where two ethnic groups and ethnically and culturally separated ethnic groups, Estonian and Russian-speaking populations, coexist in Estonia.

One of the major problems in Estonian society is the fact that the economic status of the Russian-speaking population in Estonia is significantly lower compared to the indigenous population, access to the labor market, lower wage levels and social exclusion are the main problems that create conflicts between the two ethnic groups. It is mainly explained by the poor or incomplete language skills of the Russian-speaking population, the unwillingness to adapt to the Estonian circumstances, the strong link with Russia and living in the Russian-language information and media space.

The Master's thesis examines the situation of ethnic inequality in the Estonian labor market, the mechanisms of its reproduction and transformation through the understanding of the attitudes and values inherent in different subject positions.

The theoretical part of the Master's thesis is based on Max Weber's theory of social inequality and stratification, and the problem of Master's thesis is analyzed in the key to the emergence of social classes and their relationship theory based on the theory of Ridgeway stamina.

The results of the work showed that Russian-speaking residents feel the inequality in the labor market more markedly than the indigenous people, the Russians explain this with the attitude of the state as well as the unequal attitude towards different nationalities due to different social status. Estonians consider themselves better both in terms of their social position and in the privilege of status. Russian-speaking residents expect greater state intervention and do not consider Estonian proficiency as such an important factor that ensures greater equality in the labor market.

Estonian society is stratified on the basis of social characteristics, which is primarily a national affiliation. Such stratification is the effect of both the real factors and, above all, the social construction, a kind of defense mechanism by the Estonians themselves to protect themselves and their social position as the indigenous and majority nation in a small country.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	6
1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD.....	9
1.1. Sotsiaalse kihistumise ajalooline vaade	9
1.2. Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse teooria.....	11
1.3. Weberi klassiteooria edasiarendused	17
1.4. Ridgeway staatuseuskumuste teooria.....	19
2. ETNILINE DISKRIMINEERIMINE TÖÖTURU KONTEKSTIS.....	23
2.1. Etnilise diskrimineerimise põhjused ja olemus.....	23
2.2. Etniline diskrimineerimine Eesti tööturul ja sellekohased varasemad uurimused.....	25
3. METOODIKA JA ANALÜÜSIMEETODID	30
3.1. Uurimisprobleem, eesmärk ja hüpoteesid	30
3.2. Metodoloogia ja analüüsimeetodid	33
4. TULEMUSTE ANALÜÜS	40
4.1. Hüpoteeside testimine	40
4.2. Analüüsitulemuste tõlgendamine	45
4.3. Arutelu.....	52
KOKKUVÕTE.....	57
KASUTATUD ALLIKAD.....	62

SISSEJUHATUS

Eesti taasiseseisvumisega 1990-te aastate alguses aset leidnud sotsiaalkultuurilised ja rahvuslikud muutused on tänaseks tekitanud olukorra, kus Eestis eksisteerivad kõrvuti kaks etniliselt ja kultuuriliselt üksteisest lahus elavat rahvusgruppi, eesti- ja venekeelne elanikkond. Nende kahe grupi koeksisteerimist saab vaadelda igapäevaelukondlikus ja ühiskonnaelus kaasalöömise kontekstis üsna erinevalt. Ühelt poolt on tagatud kõikidele rahvusgruppidele võrdsed võimalused ja tingimused ning igapäevaelus erinevusi kahe suure rahvusgrupi sotsiaalses staatuses ei ole märgata. Kuid kui vaadata venekeelse elanikkonna võimalusi tööturul, sotsiaalses sfääris ja võimaluses kaasa rääkida riigi arengus, on näha tuntavaid erisusi.

Eelkõige puudutab see asjaolu, et venekeelse elanikkonna majanduslik staatus on Eestis võrreldes põlisrahvusega oluliselt madalam, ligipääs tööturule, madalam palgatase ja sotsiaalne tõrjutus on peamised probleemid, mis tekitavad kahe rahvusgrupi vahelisi konflikte. Peamiselt on seda seletatud venekeelse elanikkonna vähese või puuduliku keeleoskusega, soovimatusega ennast Eesti oludega kohandada, tugev side Venemaaga ning elamist venekeelses info- ja meediaruumis. On leitud, et venekeelne elanikkond ei soovi ega suuda integreeruda Eesti ühiskonda ning puudub ka soov luua rohkem kontakte põlisrahvaga.

Peamiste põhjustena nähakse siinkohal eelkõige ajaloolisi aspekte. Nõukogude okupatsioonile järgnenud ulatuslik sisseränne lõi olukorra, kus Eestisse elama asunud immigrantrahvused, eelkõige venelased, ei pidanud end ise immigrantideks ega vähemusrahvuseks, vaid Nõukogude Liidu kodanikeks, ning Eestit loeti Nõukogude Liidu üheks osaks. Eesti taasiseseisvumine ning Nõukogude Liidu kokkuvarisemine tõi kaasa sotsiaalselt olulise muutuse, kus seni privilegieritud grupist sai ühtäkki rahvusvähemus. Venekeelne elanikkond, kes seni oli tundnud end nii sotsiaalselt, kultuuriliselt kui poliitiliselt võrdsena põlisrahvaga, oli muutunud staatuse, identiteedi ning rahvusliku kuulumise taustal sotsiaalselt tõrjutuks ning vähemväärtuslikuks rahvastikurühmaks.

Sotsiaalne tõrjutus ja ebavõrdne kohtlemine on nähtused, mis iseloomustavad nii erinevates sotsiaalsetes ühiskonnakihtides elavate inimeste ebavõrdsust kui ka ebavõrdsust, mis tuleneb inimeste rahvusest, usulisest kuuluvusest, rassist, soost, vanusest, haridusest ja majanduslikust

healust. Nähtust iseloomustab eelkõige tõrjutus ühiskondlikus elus, töökohal, koolis aga ka elukoha valikul, ebavõrdses ligipääsus haridusele, kultuurile jm ühiskonnaelu avalikele teenustele ning võimalustele.

Neist ebavõrdsus töökohal on üks olulistest nähtuse tagajärgedest, mida peetakse tihtipeale kõige loomulikumaks, sest on ju selge, et kui inimesel on puudulik või madalam haridus, siis ongi tal väiksemad võimalused töökohavalikul ning tööalases karjääris. Samas ei panda ühiskonnas tihti tähele, et antud probleemi taha peidetakse ka tegelik diskrimineerimine ja tõrjumine, mis on just tingitud muudest, juba eelpoolloetletud aspektidest, nagu rahvuslik, usuline, sooline ja rassiline taust. Kuigi Eestis sisuliselt puudub erinevatest usuvooludest ning rassilisest kuuluvusest tingitud ebavõrdsus, esineb meil vastukaaluna tugev rahvuslik ebavõrdsus töökoha valikul, ebavõrdsus palgatasemetes ning üldine sotsiaalne tõrjutus.

Tuginedes nimetatud probleemile uuritakse magistritöös Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanisme erinevatele subjektipositsioonidele omaste hoiakute ja väärtuste mõtestamise kaudu.

Magistritöö eesmärgiks on leida kas ja millisel määral esineb Eestis venekeelsete inimeste erinevat kohtlemist tööturul ja sellest tingitud sotsiaalset ebavõrdsust lähtudes venelaste ja eestlaste erinevatest sotsiaalsetest positsioonidest ning staatusest Eesti ühiskonnas.

Magistritöös on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kas ja millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eri rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset ja majanduslikku staatust ning olukorda tööturul Eestis?
2. Millised on venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused?
3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?
4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?

Magistritöö empiiriline analüüs baseerub 2015. aastal läbi viidud uuringu DIMA (*Political and socio-psychological determinants of inclusive integration context, funded by the Norwegian Financial Mechanism EMP 138, 2013-2017*) andmetel. Nimetatud projektis osales ka käesoleva töö autor uuringu küsimustiku piloteerijana aastatel 2014 – 2015. Uuring viidi läbi turu-uuringu firma Saar Poll poolt ajavahemikus mai 2015.

Uuringu eesmärgiks oli kaardistada ning analüüsida Eestis elavate rahvusgruppide hoiakuid ja väärtushinnanguid erinevatele rahvussuhteid puudutavatele teemadele, sh venekeelne gümnaasiumiharidus, suhtumine Nõukogude aega, suhtumine Ukraina kriisi, arusaamist Eesti ajalookäsitlusest aga ka võrdseid võimalusi tööturul osalemises, esindatust ametkondades jms. Antud magistritöö autor osales samuti nimetatud uuringu läbiviimisel olles abiks uuringu pilootprojekti väljatöötamisel, testimisel ja analüüsimisel.

Magistritöö keskendub rahvussuhete uuringu tulemuse analüüsile, eelkõige võetakse vaatluse alla need küsimustiku osad, mis puudutavad ebavõrdsust tööturul aga ka sellega seotud aspektid, nagu osapoolte suhtumine eestikeelsesse gümnaasiumiharidusse. Töö analüüsiosa keskendub statistilisele analüüsile kasutades küsimustike erinevate osade seoste analüüsi ning püstitatud hüpoteesi kontrollimist ja tulemuste tõlgendamist kriitilise diskursusanalüüsi alusel.

Magistritöö teoreetiline osa tugineb Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse ja kihistumise teooriale ja magistritöö probleemi analüüsitakse sotsiaalsete klasside tekkimise ning nende omavahelise suhte teooria võtmes baseerudes Ridgeway staatususkumuste teooriale. Lisaks antakse ülevaade senistest sotsiaalset ebavõrdsust käsitlevatest uuringutest Eestis ja maailmas ning vaadeldakse eri rahvusest pärit ühiskonnagruppide sotsiaalset staatust, selle muutusi ja ebavõrdsuse põhjuseid tööturu kontekstis Eesti ühiskonnas viimaste aastakümnete jooksul.

Magistritöö koosneb kokku 4 peatükist, esimeses kahes antakse ülevaade Max Weberi ja teiste autorite teoreetilistest lähtekohtadest sotsiaalse ebavõrdsuse tekkimisel, tõlgendamisel ja taastootmisel. Kolmandas peatükis antakse ülevaade senistest uurimustest rahvuspõhise diskrimineerimise ilmingutest Eestis ja mujal maailmas ning neljandas peatükis analüüsitakse uuringuandmete põhjal tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda ning tõlgendatakse tulemusi töö teoreetilise raamistiku võtmes.

Käesoleva töö autor tänab oma juhendajat professor Raivo Vetikut ja kolleeg Tõnu Idnurme, kelle suunavad märkused ja nõuanded olid abiks uuringuandmete statistilise analüüsi läbiviimisel.

1. TEOREETILISED LÄHTEKOHAD

1.1 Sotsiaalse kihistumise ajalooline vaade

Alates kõige varasematest teadaolevatest kirjutistest inimühiskonna olemuse kohta on tunnustatud, et sotsiaalne kihistumine on kogu inimühiskonna keskne osa (Lenski 1966). Juba Aristoteles kirjutas oma Poliitikas 350 eKr. vabade inimeste ja orjade loomulikust järjestusest. Võrdsust ja ebavõrdsust, nende põhjuseid ja tagajärgi on analüüsinud Hobbes, Locke, Rousseau, Wollstonecraft, Tocqueville ja teised valgustatusaja mõtlejad, kes rõhutasid iseenesestmõistetavat asjaolu, et valitsetavate ja valitsejate suhted on olemuslikult ebavõrdsed (Kerbo, 2006).

Varasemad sotsioloogid määrasid kihistumise mõistet kui midagi enam kui lihtsalt universaalset ebavõrdsust, mis eksisteerib kõigis ühiskondades. Sotsiaalne kihistumine viitab süsteemile, millel on üksikisikute ja rühmade järjestamise taga üsna prognoositavad reeglid. Sotsiaalse kihistumise olemasolu eeldab ka inimeste eristamist nende õigustatud seisundi ja kaupade, teenuste ja prestiiži jaotamisel (ibid).

Enamik varasemaid empiirilisi uuringuid sotsiaalse kihistumise kohta on tehtud funktsionaalsest vaatenurgast. Klassi positsioonid või täpsemalt tööalase seisundi positsioonid on funktsionalistide poolt vaadeldavad oskuste ja staatuse edetabelitena alates madalaimast astmest kõrgeimani. Eeldatakse, et palga-, staatuse- ja haridustasemed järgivad ligikaudselt seda järjepidevust. Teisisõnu, funktsionalistid ei selgita klassilist jagunemist, vaid pigem kasutavad pingerea mõistet (Jencks, Perman ja Rainwater, 1988).

Sotsiaalne ebavõrdsus tuleneb ühiskonnast, mis on organiseerunud klassi, rassi ja sooliste hierarhiate alusel, mis vahendavad juurdepääsu ressurssidele ja õigustele viisil, mis muudab nende jaotamise ebavõrdseks. See võib avalduda mitmesugusel viisil, nagu sissetulekute ja rikkuse ebavõrdsus, ebavõrdne juurdepääs haridusele ja kultuuriressurssidele ning politsei ja kohtusüsteemi erinev kohtlemine. Sotsiaalne ebavõrdsus käib käsikäes sotsiaalse kihistumisega. Sotsiaalse ebavõrdsuse mõõtmiseks on kaks peamist viisi: tingimuste ebavõrdsus ja võimaluste ebavõrdsus. Tingimuste ebavõrdsus viitab sissetulekute, jõukuse ja

materiaalse vara ebavõrdsele jaotusele. Eluase on näiteks tingimuste ebavõrdsus kodutute näitel, kes paiknevad hierarhia madalaimal tasemel, samas kui mitme miljoni dollari majades elavad inimesed asuvad ülemisel tasandil. Teine näide on tervete kogukondade tasandil, kus mõned on vaesed, ebastabiilsed ja vägivalla all kannatavad, teised turvaliselt ja õnnelikult (Crossmann, 2019).

Võimaluste ebavõrdsus viitab elus tekkivate võimaluste ebavõrdsele jaotumisele üksikisikute vahel. See kajastub sellistes kategooriates nagu haridus, tervislik seisund ja kohtlemine kriminaalõigussüsteemis. Näiteks on uuringud näidanud, et kolledži ja ülikooli professorid ignoreerivad tõenäolisemalt naiste ja värviliste inimeste e-kirju, kui nad ignoreerivad valgetelt meestelt pärinevaid kirju. Üksikisiku, kogukonna ja institutsionaalse tasandi diskrimineerimine on oluline osa rassi, klassi, soo ja seksuaalsuse sotsiaalse ebavõrdsuse taastootmise protsessist. Näiteks makstakse sama töö eest naistele süstemaatiliselt vähem kui meestele ja sotsioloogid on veenvalt näidanud, et rassism on ehitatud meie ühiskonna aluspõhimõttesse ja on esindatud kõigis meie sotsiaalsfäärides. 1800-ndate aastate keskpaigaks hakkasid klassikalised sotsiaalteoreetikud, nagu Marx, Durkheim ja Weber, süstemaatilisemalt analüüsima sotsiaalse kihistumise süsteemi, kasutades kontseptsioone, mida kasutatakse tänapäevani tõlgendamaks sotsiaalsete klasside olemust ja nende suhteid (ibid).

Sotsiaalsete klasside uurimisel on kasutuses kolm laiemalt kasutatavat teooriat. Esimene neist baseerub Marxi ja Engelsi töödel kapitalismist ja klassidevaheliste konfliktide analüüsist. Selles perspektiivis tekivad sotsiaalsed klassid töösuhete baasil üksikisikute vahel, ühelt poolt need, kes kontrollivad tootmisvahendeid ning teiselt poolt need, kes töötavad esimeste heaks. Selged erinevused kodanluskonna - valitseva klassi - ja madalamate klasside vahel tulenevad nii töösuhetest kui ka üksikisiku prestiižist ning võimust (Kraus, Piff, Mendoza-Denton, Rheinschmidt ja Keltner, 2012).

Teine teoreetiline lähenemine keskendub sotsiaalsete klasside füüsilise tervise empiirilistele uuringutele ja seda võib nimetada sotsiaalse klassi tervise psühholoogiliseks perspektiiviks. Nimetatud teooria tekkis algsel avastamisel, et madalama klassi isikud on füüsiliste haiguste ja psühholoogiliste raskuste suhtes tundlikumad kui kõrgemasse klassi kuuluvad inimesed. Näiteks on madalama klassi inimestel suurem oht, et lühiajalised ja pikaajalised terviseprobleemid on kõrgema klassi inimestega võrreldes suuremad, sellised inimesed kipuvad kogema vähenenud subjektiivset heaolu, samuti intensiivsemaid ja sagedasemaid negatiivseid meeleseisundeid (ibid).

Kolmandat empiirilist lähenemist sotsiaalsele klassile võib nimetada kultuuriliseks perspektiiviks sotsiaalsete klasside defineerimisel. Nimetatud teooria kujutab sotsiaalset klassi kui kultuuri vormi, kui ühiste sotsiaalsete kontekstide kogumit, mis loob klassispetsiifilisi väärtuste ja käitumismudelite kogumit. Näiteks on tõestatud empiirilistega, et erinevatest klassidest pärit isikud juhinduvad erinevatest etiketivormidest ja -reeglitest, austavad erinevaid tavasid ja harjumusi, eelistavad erinevaid kunsti ja muusika vorme, kasutavad keelt erinevalt, kasutavad erinevaid lastekasvatuse strateegiaid, söövad erinevaid toite. Neis käitumismudelites, normides ja ootustes kultiveerituna võtab üksikisik konkreetse sotsiaalse klassi identiteedi, mis avaldab mõttele ja tegevusele tugevaid mõjusid (Kraus, 2012).

1.2. Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse teooria

Sotsiaalse ebavõrdsuse klassikaline määratlus baseerub sotsioloog Max Weberi töodel, kes rõhutas, et sotsiaalne staatus ja erinevad staatuserühmad tulenevad ühiskonna kõige elementaarsemast olemusest, mis on juurdunud nn kogukonnana. Kogukond on midagi, kus au, kiindumus, hirmutamise, privileegid ja moraal on määratletud ja korrastatud selle kogukonna ainulaadsete mehhanismidega ja Weberi jaoks on au olemus kõige olulisem sotsiaalse kihistumise alus (Waters, 2015).

Weber töötas välja nn kolmekomponendilise kihistumise teooria, mida tuntakse laiemalt kui Weberi kihistumist või kolme klassi süsteemi, mis selgitab klassi, staatuse ja võimu kombinatsioone erinevatest ideaalsetest tüüpidest. Weberi mitmemõõtmeline lähenemisviis sotsiaalsele kihistumisele peegeldab rikkuse, prestiiži ja võimu vastastikust mõju (Weber, 1964). Weber väitis, et võim võib eksiteerida mitmel kujul. Inimene saab võimu ühiskondlikus elus näidata oma staatuse, majandusliku seisukorra kaudu oma klassikuuluvuse baasil ja poliitilises olukorras oma partei kaudu. Seega on klass, staatus ja partei võimu jagamise olulised aspektid kogukonnas (ibid).

Weber tunnistas, et inimesed on alati jagatud mitte ainult majandusliku omandi, vaid ka kutsealaste oskuste, staatuse ja organisatsioonilise klassi, staatuse ja võimu alusel. Weber klassifitseeris sotsiaalsete gruppide jagunemist kahel olulisimal jaotuspõhimõttel: omandiõigusel ning kutsealastel oskustel põhinevaid sotsiaalsed grupid (Kerbo, 2006).

Kapitalismis on turg peamine elu võimalusi määrav tegur. Võimalused ehk kaubad, mida üksikisik sotsiaalselt omab ja jagab, on majanduslikud või kultuurilised, mis tavaliselt esinevad igas ühiskonnas. Weberi sõnul on klassisituatsioon selline olukord, kus ühe sotsiaalse klassi liikmed omavad sarnaseid võimalusi kaupade ja teenuste hankimisel ning jagavad ühiseid väärtusi (Breen, 2005).

Kapitalismis võib eristada nelja suurt sotsiaalset klassi, millede vahel on sotsiaalne liikuvus nõrk, kuid mida siiski esineb. Sotsiaalsed klassid erinevad üksteisest peamiselt selle alusel, kes omavad vara või tootmisvahendeid ja neid, kes seda ei tee. Weberi liigituse alusel on need neli klassi - domineerivad ettevõtjad ja vara omanikud, väikekodanlus, keskklass ja need, kellel vara puudub ja kelle ainus vara on nende oma tööjõud (Weber, 1944).

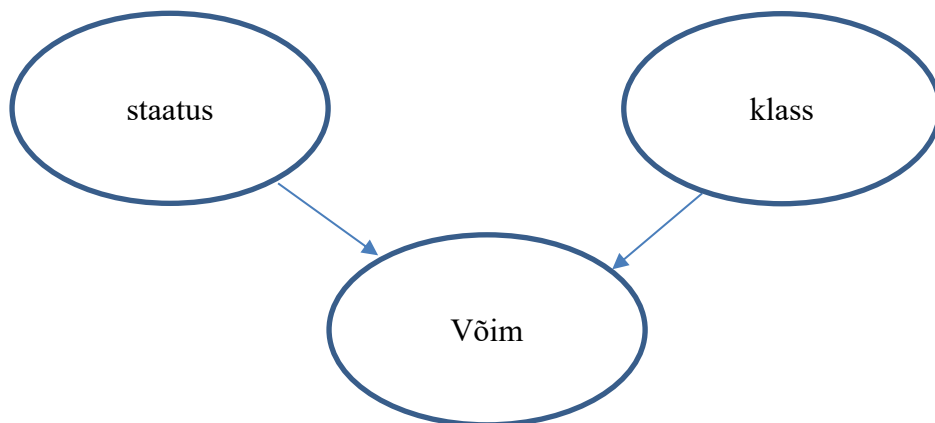
Weber kasutab terminit „sotsiaalsed suhted” määratlemaks osalejate käitumist selliselt kui võrd võtab igaühe tegevus arvesse teiste liikmete omadusi ja on suunatud igaühega arvestamisele. Sotsiaalne suhe on niisiis kollektiivne ja gruppide tasandil kohtumine, mis hõlmab kohandatud käitumist teistega arvestamise põhimõttel (Gane, 2005).

Sellist suhet saab liigitada kas assotsieeruvaks või ühiskondlikuks. Sotsiaalseid suhteid nimetatakse assotsieeruvateks, kui selles sisalduv sotsiaalse tegevuse orientatsioon põhineb ratsionaalselt motiveeritud huvide kohandamisel või sarnaselt motiveeritud kokkuleppel, kas ratsionaalse otsuse alus on absoluutselt väärtustatud või otstarbekusega põhjendatud. Sotsiaalseid suhteid nimetatakse ühiskondlikeks niivõrd, kui võrd sotsiaalse tegevuse orientatsioon põhineb poolte võimu subjektiivsel tundmusel, kas vastaspooled kuuluvad samasse sotsiaalsesse klassi (ibid).

Weberi järgi ei ole klassid ühiskonnakihid, vaid nad esindavad sotsiaalse suhtluse osapooli. Kõneldes klassidest, kus mingil osal inimestest on teatavad majanduslikud huvid, võime rääkida olukorrast, kui paljudel inimestel on ühine konkreetse põhjusliku komponendi elu muutused, niivõrd kui seda komponenti esindavad üksnes majanduslik huvi kaupade valdamise ja sissetulekuvõimaluste vastu ning on esindatud kauba või kauba tingimustes. Tööturul on selleks klassisituatsioon. (Levine, 2006, lk 50)

Sotsiaalset kihistumist on Weber vaadanud kolmes dimensioonis: majanduslik klass, sotsiaalne staatus ja poliitiline võim (partei). Igal neist mõõtmetest on oma kihistumine: majanduslik, sissetulekud ja üksikisiku valduses olevad kaubad ja teenused; sotsiaalne, mida esindab prestiiž ja au ning poliitiline, mida esindab võim. Weberi skeemi kohaselt ei ole ainult majanduslikule

korrale tuginev klass enam kui üks sotsiaalse struktuuri aspektidest. Võim on selle mudeli peamine element (Pyakurya, 2008, Waters, 2016).

Joonis 1. Sotsiaalse kihistumise mudel Weberi järgi, Allikas: Waters, 2016

Seega on Weberi mudeli järgi võimusuhte aluseks ühiskonnagrupp, millel on teatud staatus ja mis omakorda annab ratsionaalse selgituse klassi olemusele. Võim on sotsiaalse kihistumise vorm, milles ideoloogia on juurdunud staatusest tekkivast väärtustest, andes klassidele ratsionaalsed vahendid kasutamaks võimu teiste üle.

Weberi järgi ebavõrdsus ei ole üksnes sissetulekute või jõukuse ebavõrdse jaotuse tulemus. Tulu, jõukuse ja au vahelise eristuste selgitamiseks löid sotsioloogid kategooria nimega ebavõrdsus, mida selgitatakse tavaliselt mõõdetavate rahaliste vahendite või tulu abil. Eeldatakse, et rikkus ja sissetulek võrduvad kultuurilise pädevusega ja kultuuriliselt määratletud „edu” omakorda tuleneb turusuhetest (Waters 2016). Kõige ambitsioonikamad jõupingutused edu saavutamiseks on sotsiaalmajandusliku staatuse kategooria, mis kinnitab, et staatus on sissetuleku, ametikoha ja hariduse koosmõju. Seejärel hinnatakse muid sõltuvaid muutujaid, nagu rass, klass, sugu, vanus, seksuaalsus, keele staatus, sisserände staatus, elukutse, elukoht ja mitmesugused muud kategooriad, mis selgitavad rikkuse ebavõrdset jaotumist, samuti ressursside jaotust ja võimu (ibid).

Seega tekitavad sotsiaalsete klasside ebavõrdsused kõige enam majanduslikud turusuhted, majandusressursside ebavõrdne jaotus ja sellest tingitud majanduslik eelis.

Weber tunnistas, et inimesed on jagunenud mitte ainult majandusliku omandi, vaid ka kutsealaste oskuste, staatuse ja organisatsioonilise võimu või klassi, staatuse ja võimu / partei poolt. Just võimu olemasolu, mida Weber uskus, on tänapäeva tööstusühiskonnas üha olulisem omadus. Max Weberi mitmemõõtmeline vaade võimaldab selgitada sotsiaalset kihistumist

kiiresti kasvava keskklassi näol. Sama oluline on Weberi sotsiaalse kihistumise mitmemõõtmeline vaade selgitamaks, miks sotsiaalne kihistumine ja ebavõrdsus ei kadunud kahekümnenda sajandi ühiskondades, kes nimetasid end kommunistlikuks. Nagu Weber ennustas, kui üks sotsiaalse kihistumise mõõde on viidud miinimumini, näiteks vara omandiõigus, omab sotsiaalsel kihistumisel suuremat rolli mõni teine mõõde. Kommunistlikes ühiskondades oli selleks võim ja riigi bürokraatiate kontrolli staatus (Kerbo, 2006).

Weberi hinnangul on sotsiaalsed klassid on puhtalt ratsionaalsete tegurite koosmõju tulemus. Sotsiaalne kihistumine tuleneb anonüümse turu ja bürokraatliku õigussüsteemi instrumentaalsest ratsionaalsusest, kus taotletakse objektiivsete huvide eelist. Seega tekib sotsiaalne kihistumine ainult ratsionaalses klassis, mis on määratletud ja sõltub ainult staatuse õiguspärasusest (Waters, 2016).

Kokkuvõtvalt klassi ja staatuse-põhise kihistumise põhjused, nagu Weber seda nägi:

Sotsiaalsed klassid on kihistunud vastavalt nende majanduslikele suhtele, sissetulekutele ning hüvede omandamise võimele. Selline kihistumine peegeldab turu ja bürokraatliku õiguskorra anonüümseid ratsionaliseeritud väärtusi ning eirab austust, au või prestiiži. Need nn ratsionaliseerunud impersonaalsed väärtused integreeruvad ka instrumentaalselt ratsionaalsetesse bürokraatlikesse struktuuridesse (Waters, 2016).

Sotsiaalse staatuse alusel tekib kihistumine vastavalt isikute tarbimiseelistustele, mis on vajalikud valitud elustiili elluviimiseks, ning kajastavad seega nähtavaid tarbimisharjumusi. Standardne ebavõrdsus on ebavõrdsus tarbimisvahendite suhtes ja staatuslik kihistumine peegeldab väärtustes juurdunud au. Weberi määratluse kohaselt moodustavad samasuguse staatusega inimrühmad, kellel on sarnane:

- a) elamise viis;
- b) erialane väljaõpe ning sotsiaalne võrgustik;
- c) esivanemad ja elukutsed;

Selle tulemuseks on eriline sotsiaalne lugupidamine, mida staatuse järgi eristab üht gruppi teisest väliste tunnuste alusel, nagu vormirõivad, märgid jne. (Giddens, 1971).

Eri staatusega inimrühmade sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus on Weberile enesestmõistetav. Küsimus on aga selles, millised ideoloogiad toetavad kihistumist? Weber kasutab mõisteid "positiivselt privilegeeritud" ja "negatiivselt privilegeeritud", et kirjeldada,

kuidas suhestuvad omavahel mõisted au ja väärikus. Weberi järgi selgitab see, kuidas erinevate kastide, rassiliste rühmade, elukutsete, vennaskondade, klubide ja paljude eri tüüpi staatuste vahelised suhted toimivad. Staatuse säilitamiseks tuleb luua legitiimne ideoloogia, mis selgitab minevikku, status quo ja tulevikku. Nende hulka kuuluvad lood, stereotüübid ja traditsioonid (Waters, 2016).

Positiivselt privileeeritud rühmad õigustavad oma jõudu, eeliseid ja privileege ideoloogiliselt. Positiivselt privileeeritud on usk, habitus; see eelis tugineb nende otsesele maise olekule või sellele, mida Vana-kreeklased on pidanud oma enesestmõistetavaks "iluks ja tiptasemeks". Nende kuningriik on "sellest maailmast". Kuid nad mõistavad, et nad ise ei sobi füüsiliseks tööks, ning tihti on selliste positiivselt privileeeritud rühmade seas eeldused, et noored on üha pehmemad ja laisemad kui austatud esivanemad (Weber, 2015).

Negatiivselt privileeeritud rühmad moodustavad rõhumise kontekstis habituse, mis sisaldab stereotüüpe selle provotseerimissiooni kohta, ja selgitusi selle kohta, miks ja kuidas nende tõeline au varastati julma ja pettusega domineeriva klassi poolt. Negatiivselt privileeeritud klass on ka tavaliselt teadlik sellest, et laiema ühiskonna heaolu sõltub nende tööjõust ja oskustest. Weber rõhutab, et sellised rühmad on sageli sügavalt religioossed ja arendavad tugevat identiteeditunnet, et säilitada diskrimineerimise kontekstis oma kollektiivne au (Waters, 2016).

Ametid on Weberi staatuse ilmselge näide ja tema kirjeldused on juurdunud feodaalsete gildisüsteemide olemusest. Feodaalsed gildid olid isereguleeruvad ühendused, mis reguleerisid konkreetseesse kaubandusharusse sisenemise, määrasid hinnad ja mis kõige tähtsam - välistasid sisenemise nendele, kes olid sündinud, haritud, usutunnistuselt, klanni liikmelisuselt või muu iseloomu alusel teistsugused (Waters, 2012).

Käesolevas magistritöös uuritavat probleemi ehk diskrimineerimist tööjõuturu kontekstis on Weber selgitanud oma klassiteoorias, kui põhimõtet, oluline ei ole vara omamine iseenesest, vaid nende rakendamise võimekus turutingimustes. Sest enamasti ei ole üksikisikute ressursside vahel deterministlik suhe anda midagi, antud juhul siis tööjõudu ja saada midagi vastutasuks. Weberi järgi on klassid struktuursete positsioonide kogumid. Sotsiaalsed suhted turgudel, eriti tööturgudel ja ettevõtetes määratlevad need positsioonid. Klasside positsioonid eksisteerivad sõltumatult nende positsioonide üksikisikutest. Töökohad on nn „tühjad kohad“, mis tuleb täita

teatud inimestega ning klassianalüüsi oluline küsimus on, kuidas - millisel alusel – me peaksid need kohad täitma (Breen, 2005).

Seega turumajanduse tingimustes sõltuvad isikud ilma vajaduseta vara omanda, oskustest, mida nad saavad pakkuda, ning nende oskuste suhteline nappus parandab nende turupositsiooni (pakkumise ja nõudluse alusel). Sel põhjusel on kõrgelt kvalifitseeritud klassikuuluvusega inimestel parem olukord võrreldes nendega, kellel puudub kvalifikatsioon ja seega ka võrdsemad võimalused. Nende kvalifikatsioonide hulka võime lugeda lisaks haridusele, teadmiste ning oskustele ka keeleoskuse. Weberi sotsiaalse klassi teooria põhineb arvamusel, et klassi jagunemine ja ebavõrdsus peegeldavad erinevaid elu võimalusi turul ja et inimese klassipositsioon määratakse tööturu poolt (Gerth, 1958).

Nagu nägime, määratles Weber ühiskondlikku klassi kui ükskõik millist inimeste gruppi, kellel on sarnane positsioon turul. Seega on klassipositsioon võrdne turupositsiooniga ja viimast saab määratleda kahe idee kombinatsioonina: omandiõigus omandile (nt maa, tehased jne) ja ametikoht tööturul.

Sellisel on võimalik Weberi mõistes määratleda sotsiaalsete klasside, mis tulenevad kahe eespool nimetatud sotsiaalse atribuudi kombinatsioonina, kusjuures igal positsioonil on positiivne ja negatiivne pool (Livesey, 2019):

Klassijaotus omandiõiguse alusel:

- a. Suured kinnisvaraomanikud (näiteks suureettevõtete omanikud).
- b. Väikesed kinnisvaraomanikud (näiteks väikesed kaupmehed).

Ametikoht tööturul:

- a. Kõrged tööalased ametikohad (näiteks erialatöötajad).
- b. Madalamad töökohad (näiteks käsitöölised).

Weberi seisukoht on, et ühiskond jagunedes üha väiksematesse rühmadesse muutub üha killustatumaks. Kõikide nende rühmade sees toimub klassikuuluvuse alusel edasine diferentseerumine staatuse poolest, mis peegeldab sotsiaalselt eraldiseisvate üksikisikute ja rühmade seisundit. Weber selgitas ühiskonna sotsiaalseid erinevusi just läbi sotsiaalse killustatuse mistõttu on näiteks on naised, puudega inimesed, eakad ja paljud etnilised vähemused töökohal diskrimineeritud, olenemata nende klassikuuluvusest. Seetõttu võib sama

klassi positsiooni omavaid inimesi eristada staatuse erinevustega. Üksikisiku jaoks võib tema staatus olla identiteediallikana olulisem kui klass (ibid).

Me kõik hindame mõningaid omadusi ja põlgame teisi. Kui me teeme seda oma sotsiaalse rühma liikmetena teiste sotsiaalsete rühmade liikmete suhtes, siis omistame neile teatava sotsiaalse staatuse. Teisisõnu põhineb staatus oma sotsiaalse rühma enese kinnitusel ja teiste rühmade ja nende liikmete eitamisel. Mõned rühmad saavad kõrgema staatuse, kuid teisi võidakse negatiivselt kohelda. Näiteks esindab teatud rassirühmadesse kuulumine väärtusi selliselt, et kõrgema staatusega rühma mittekuulumine kahjustab etnilistest vähemustest pärit inimesi. Madala staatusega gruppi kuulumine, näiteks rahvusvähemused, toovad tagajärjeks madalama töötasu, madalama staatusega ametitesse kuulumise ja vähese lootuse edusammudele. See tähendab, et Weberi sõnul ei ole staatus lihtsalt isiklik asi, vaid pigem sõltub sellest, millisesse gruppi kuulutakse (Gerth, 1958).

1.3. Weberi klassiteooria edasiarendused

Weberi klassiteooriast on hilisemal ajal hakatud tuletama selgitusi klassikategooriate keerukamate olukordade tarbeks kombineerides Marxi ja Weberi teoreetilisi lähtepunkte. Neist kõige muljetavaldavam olnud Erik O. Wrighti empiiriline lähenemine. Järgides Marxi ideed, tuleb klassi määratleda seoses tootliku süsteemiga ühiskonnas (st ühe suhe tootmisvahendiga), mitte lihtsalt ametialase staatusega (Wright, 2005).

Wright jagab klassianalüüsi makro- ja mikrotasandiks. Makrotasandi klassistruktuuri näiteid saab analüüsida ettevõttes, linnas, riigis või kogu maailmas. Mikrotasandil keskendub klassianalüüs klassile avaldatavale mõjule inimese kontekstis. Wright selgitab, et makrotasandi sündmusi ei looda ega seata ühele suurele mõjule, vaid töödeldakse selle asemel mitme isiku poolt väga keerulises vormis. Ta ütleb, et makroklassi suurusega sündmusi kinnitavad mitmete mikroklassi sündmuste teostus. Ta märgib ka vastupidist efekti, mida iga suurus üksteisele omab ja seda, kuidas mikrotasandi sündmusi võrreldes klassisuhetega saab tugevdada makrotasandi sündmuste kontekstis (ibid).

Klassi määratlemine seoses produktiivse süsteemiga, on see, mida Wright kutsub ühisnimetajaga kapitalistid, juhid, töötajad ja väikekondalus. Kapitalistid omavad

tootmisvahendeid (tehased ja pangad), ostavad teiste tööjõudu ja kontrollivad teiste tööjõudu. Juhid lihtsalt vahendavad teiste tööjõudu kapitalistidele ja müüvad oma tööd kapitalistidele. Loomulikult on töötajatel ainult oma tööjõud, et müüa kapitalistidele, samas kui väikekodanlus omab mõningal määral tootmisvahendeid, kuid töötab väga vähe või ei tööta üldse (Wright, 2005).

Teine klasside kontseptualiseerimise teoreetiline lähenemine pärineb prantsuse sotsioloogi Pierre Bourdieu töödest. Prantsuse strukturalistlikust traditsioonist lähtudes keskendub Bourdieu sellele, kuidas selgitavad inimesed maailmas asuvaid objektiivseid struktuure ühiskonnas. Sotsiaalses kihistumises väitis Bourdieu, et majandusliku klassi positsioonid kujundavad eri klassi positsioonide liikmete maailmavaate. Seega põhjustavad need klassi subkultuurid klasside erinevusi maitsetes, eluviisides ja isegi väärtuste eelistustes (Bourdieu 1984). Erinevate klassi subkultuuride kaudu kalduvad erinevate klasside inimesed kujundama oma klassi "rühmas" ja teiste klassirühmade inimeste grupis. Seega on kõrgema klassi ametikohtadel olevad inimesed defineerinud madalama klassi positsioonid kui erinevad ja seega ei pruugi need olla võimalised klassi süsteemi kõrgematesse positsioonidesse sobituma. Võib öelda, et sellest vaatenurgast võistlevad inimesed "kultuurist ja konkureerivad sellega" (Ivanov 2015, Jenkins 1992).

Bourdieu teooria aluseks on nn "kahese struktureerimise" kontseptsioon. Selle järgi on sotsiaalne tegelikkus struktureeritud esiteks sotsiaalsete suhete tasandil (mis eksisteerivad objektiivselt, sõltumata toimijate teadvusest ja tahtest) ning on objektiviseeritud nii erinevate materiaalsete kui ka mittemateriaalsete ressursside (kapitalide) jaotumise kujul. Teiseks on inimeste ettekujutus nende suhete, sotsiaalsete struktuuride ning ümbritseva maailma kohta teatud sisemine tervik, mis omakorda avaldab tagasisidet esmasele struktureerimisele (Bourdieu, 2003).

Seega, sotsiaalsed struktuurid tingivad tegevusi ning toimijate hoiakuid (ettekujutusi), kuid toimijad produtseerivad tegevusi ning seega ka taastoodavad ja/või kujundavad ümber sotsiaalseid struktuure. Sellest võib järeldada, et sotsiaalse tegelikkuse subjektiivne struktureerimine allub objektiivsele struktureerimisele. Toimijad lähtuvad oma praktilistest skeemidest (millesse on inkorporeeritud sotsiaalsed suhted) ning tajuvad sotsiaalset tegelikkust, mis omakorda on kujunenud läbi kogu nende sotsialiseerimise protsessi ning mõjutab indiviidi sotsiaalsete tingimuste kujunemisest lähtuvalt habitus'e tüübist (Bourdieu, 2003).

Bourdieu sotsiaalse praktika teooria eesmärk on seletada, miks mingi subjektpositsioon käitub teatud olukorras teatud viisil. Bourdieu teooria aluseks on relatsiooniline käsitlus - Bourdieu sõnu kasutades vastandub relatsiooniline käsitlus "substantsialistlikule mõtteviisile, millest ajendatult käsitletakse teatud indiviidide või gruppide tegevusi või eelistusi teatud ajajärgul ja teatud ühiskonnas substantsiaalsete, omamoodi bioloogilisse või – mis pole sugugi parem – kultuurilisse olemusse jäädavalt sisse kantud omadustena (Bourdieu, 2003). Ehk Bourdieu käsitluses, kui me analüüsime subjektpositsioonide tegevusi, siis peab arvestama, et nende tegevused ei ole üheselt determineeritud, vaid neid on võimalik ümber kujundada. Bourdieu käsitluse mõte seisneb selles, et uurimisobjektiks oleval väljal asetsevad subjektpositsioonid assümmeetriliselt. Sellest tulenevalt on alati domineeriva ja domineeritava vahetõke ning ühelgi subjektpositsioonil ei ole neutraalset positsiooni, on ainult kas enda positsiooni õigustamine või teise kritiseerimine. Oma väljahuvi univerealiseerimise ja legitimeerimise eesmärgiks on näidata, et antud subjektpositsiooni huvi on kõigile sobilik ja kasulik. Siit tuleneb otsene seos Bourdieu ideega, mis ütleb, et narratiivid taastoodavad sotsiaalseid struktuure, mis omakorda taastoodavad sotsiaalseid kategooriaid ja see omakorda taastoodab sotsiaalset korda ehk restruktureerib välju sotsiaalses ruumis. Seega on iga subjektpositsiooni peamiseks eesmärgiks domineerida oma narratiiviga sotsiaalsel väljal (Bourdieu, 2003).

1.4. Ridgeway staatuseuskumuste teooria

Kui arvatakse, et ebavõrdsus on vaid võimu ja ressursside struktuuralse võitluse resultaat, siis unustatakse tõsiasi, kui palju inimesi hoolivad sellest, milline on teiste arvamus neist, samuti seda, kui palju inimesed soovivad olla hinnatud ja tunnustatud selle ühiskonna poolt, kuhu nad kuuluvad. Seda tunnustust ja tunnetust nimetatakse staatuseks. Inimesed hoolitsevad staatuse sama palju, kui nad muretsevad raha ja võimu pärast (Ridgeway, 2014).

Cecilia Ridgeway on käsitlenud sotsiaalset ebavõrdsust sarnaselt Weberiga kolmel peamisel põhjusel: esiteks on ebavõrdsus, mis põhineb üksnes ressursside ja võimu omamisel ning kontrollil. See toob kaasa pideva võitluse domineerivate ja dominantide vahel. Et püsida võimul, tuleb ressursside ja võimu kontrollimist tugevdada kategooriliste erinevustega inimeste sotsiaalsete tunnuste, näiteks rassi, soo või elustiili alusel. See tähendab, et ajutine ebavõrdsus muutub püsivaks ebavõrdsuseks (Ridgeway, 2014). Selgitus sellele nähtusele tuleneb asjaolust, et kontroll ressursside ja võimu üle jagab inimesed erinevateks gruppideks, keda hinnatakse

selle alusel, kui palju paremad nad on teistest ressursse ja võimu omades. Uuringud näitavad, et staatuseuskumused arenevad tingimustes, kus inimeste kategooriline erinevus on seotud materiaalse ebavõrdsusega. Nii moodustuvad inimeste hulgas uskumused, et teatud tüüpi inimesed (nt valged) on paremad kui vähem ressursse omavad inimgrupid (ibid).

Teine põhjus seisneb asjaolus, et muutes ressurside kontrollimise olulisemateks erinevusteks inimeste vahel, loovad staatuseuskumused sotsiaalset arusaama erinevusest. Staatuseuskumuste konstrueerimine selle kohta, millist tüüpi inimesed on paremad, viivad inimesi keskenduma, liialdama ja laiemalt süstemaatilisemalt kasutama sotsiaalselt määratletud erinevusi inimeste vahel. Ebavõrdsuse stabiliseerimiseks staatuseerinevustel baseeruvad kategoorilised erinevused võivad olla selliste sotsiaalsete erinevuste, nagu sugu või etniline päritolu, võimendused (Tilly, 1998). Kuid need võivad olla ka erinevused, mis on konstrueeritud selleks, et kinnitada rikkamate ja suuremat võimu omavate gruppide paremust, nagu klassipõhised käitumisviisid ja elustiil. Näiteks eliit näitab oma klassiseisundi paremust peenema kõne, riietuse ja kunstimaitsega (Bourdieu, 1984). Staatusprotsessid mobiliseerivad ühelt poolt kultuuriliselt määratletud sotsiaalsete erinevuste ehitamist. Teisest küljest tuginevad kõrgemat staatust omavad sotsiaalsed agendid erinevusele, mis õigustab nende enda paremust, et stabiliseerida nende kontrolli materiaalse ebavõrdsuse üle. Sel moel on staatus sügavalt seotud sotsiaalsete erinevustega seotud ebavõrdsuse ebamugavuste kujunemisega (Ridgeway, 2014).

Siit tuleneb kolmas põhjus, miks staatuseuskumused sotsiaalsete erinevuste kohta on ebavõrdsuse seisukohast olulised. Enamus sotsiolooge on seisukohal, et staatus toodab ressurside ja võimu ebavõrdsust, kuid see iseenesest ei muuda staatust iseseisvaks materiaalse ebavõrdsuse allikaks. Sotsiaalsel tunnetel eristatavad grupid, mis põhinevad rassilistel, soolistel või elustiilipõhistel tunnetel, on loonud laialdaselt kinnistunud uskumuse, et sellised erinevused on ebavõrdsuse loomise üheks põhjuseks. See tähendab, et kui füüsiline erinevus muutub staatuseerinevuseks, muutuvad sotsiaalsed aspektid eraldi teguriks, mis tekitavad ka materiaalsel ebavõrdsust inimeste vahel (Ridgeway, 2014).

Oma väidete tõestuseks toob Ridgeway järgmise näite. Ütleme, et teatud ühiskonna meessoost isikud omandavad eelise ressurside ja võimu alusel võrreldes sama ühiskonna naistega. See soodustab veendumust, et mehed on „paremad” ning kinnistab meeste nn kõrgemat staatust võrreldes naistega. Kui sellised soolise seisundi tõekspidamised arenevad, siis ühiskonnad on eelisseisundis mehed, sest nad on mehed ja mitte sellepärast, et nad on rikkamad või võimsamad. Meessoost juht, võrreldes näiteks sama positsiooniga ja ligipääsuga samasugustele

ressurssidele kui naissoost juht, on eelistatum võrreldes naisega, sest teda peetakse töökohal veidi võimekamaks (Ridgeway, 2014). Soolise staatusega seotud uskumused annavad seega meestele eelise naiste suhtes, kes võivad samas olla sama jõukad ja positsioneeruda samadel ametikohtadel (ibid).

Sellest saame omakorda järeldada, et sarnase loogiga alusel toodavad erinevad uskumused ebavõrdset kohtlemist näiteks usu, rassi, rahvuse või kasvõi elustiili alusel. Selline staatusemääratlus omakorda toodab nii võimaluste ebavõrdsust kui ka lõpuks materiaalselt ebavõrdsust.

Staatuse on seega olemuselt mitmetasandiline ebavõrdsuse vorm, kuna see hõlmab ühelt poolt austust ja mõju ühiskonna üksikute toimijate vahel ning laiemalt ka ühiskondlike rühmade vahelise sotsiaalse positsioneerimise tasandeid. Kultuurilise staatuse uskumused grupierinevuste kohta vajavad seega nii üksikisiku kui ka grupi staatuseprotsesside mõistmise loogikat (Ridgeway, 2014).

Sotsiaalpsühholoogilised uuringud ühiskonnagruppide kultuuriliste stereotüüpide kohta USA ühiskonnas näitavad selgelt laialdaselt jagatud staatuse uskumuste olemasolu (Fiske 2011). Uuringud näitavad, et staatuseuskumused on saanud peaaegu kõigi sotsiaalsete rühmade laialt tuntud stereotüüpide keskseks osaks millega selgitatakse sotsiaalset ebavõrdsust USA ühiskonnas. See hõlmab sugu, rassi, vanust, kutsealaseid ja hariduslikke rühmi ning klassikategooriaid, nagu sinikraed versus keskklass või rikas versus vaesed (Ridgeway, 2014).

Kokkuvõtteks Ridgeway teooriast võime niisiis välja tuua kolm põhjust, miks on staatuse oluline ebavõrdsuse käsitlemisel:

- Inimeste jaoks on äärmiselt oluline tunnustus ja respekt nii kaasinimeste poolt kui ka ühiskonnas laiemalt, soov olla hinnatud annab inimestele austuse ja austus toodab staatust.
- Ressursside ja võimu kontrollimise tulemusel saavutatakse ühiskonnas kõrgem staatuse, selle taastootmiseks tuleb tugevdada kategooriliste erinevuste rõhutamist inimeste sotsiaalsete tunnuste, näiteks rassi, soo või elustiili alusel.
- Staatuse, mille tekkimisel rõhutatakse erinevaid sotsiaalseid tunnuseid, tekitab uskumus, et teatud ühiskonnagrupid on ressursside ja võimuga poolest paremal positsioonil, järelkult on neil ka kõrgem staatuse.

- Staatuseskumused, mida algselt toodetakse üksikisikute tasandil, laieneb järk-järgult ühiskonna tasandile, millega luuakse erineva staatusega sotsiaalsed grupid sotsiaalsete tunnuste alusel. Ühiskonna tasandil toimivad staatuseskumused võimendavad erinevusi gruppide vahel. Kui mingil sotsiaalsel grupil on lähtuvalt staatusest kõrgem positsioon, siis hakatakse laiemalt hindama terveid grupe sotsiaalsete ehk sümboolsete tunnuste alusel.
- Erinevad staatused, mis on omistatavad erinevatele ühiskonnagruppidele hakkavad lõpuks tootma materiaalselt ebavõrdsust ja erinevat ligipääsu võimule. Samuti kogevad erinevad staatusegrupid erinevat austust ühiskonnas.

Antud magistritöö kontekstis saame Ridgeway teooria baasil tõdeda, et Eesti ühiskonnas, kus eestlastel on kõrgem staatus kui vene rahvusest inimestel, võiks tähendada see olukorda, kus venekeelsetel inimestel on mitte ainult keerulisem tööd leida, sest eelistatavad on pigem eestlased vaid ka terve rahvusgrupi sotsiaalne staatus on seega madalam, mis omakorda avaldub erinevates ühiskonnaaspektidest, nagu ebavõrdne kohtlemine tööturul, poliitikas, majandussuhetes jms.

2. ETNILINE DISKRIMINEERIMINE TÖÖTURU KONTEKSTIS

2.1. Etnilise diskrimineerimise põhjused ja olemus

Rahvusliku mitmekesisuse suurenemine ja sisserändajate integreerimise olulised probleemid vastuvõtva riigi majanduses on tekitanud poliitikute ja sotsiaalteadlaste kasvavat tähelepanu viimase kahe aastakümne jooksul. Paljud uuringud ning mitmete erialade teadlased on keskendunud sissetulekute assimileerimise protsessil ja vastuvõtva riigi keeleoskuse rollile majandusliku integratsiooni edendamisel ning samuti on tegeletud etnilise eluaseme segregatsiooni küsimusega. Segregatsiooni ja tööturule integreerumise selge koosmõju on siiski suuresti uurimata: endiselt on vähe teadmisi etnilise segregatsiooni ulatuse ja iseloomu kohta tööturul (Charles, 2000).

Diskrimineerimist igapäevaelus saab käsitleda otsese ja kaudse diskrimineerimise kaudu. Otsese diskrimineerimise puhul tunnetavad nii diskrimineerija kui ka diskrimineeritav, et üht osapoolt koheldakse ebavõrdselt. Kaudse diskrimineerimise puhul ei pruugi diskrimineerija seda sihilikult teha, teda võivad ajendada eelarvamused diskrimineeritava inimese või grupi suhtes. Kaudne ja tahtmatu diskrimineerija võib olla ka mõni institutsioon või organisatsioon, mis seaduste või eeskirjaga asetab erineva taustaga inimese ebavõrdsesse olukorda. (Ambrus, Busstra, 2010). Inimestevahelise võrdsuse loovad ühesuguste õiguste, kohustuste, vastutuste ja võimaluste olemasolu. Sealjuures peab olema tagatud võrdne võimalus ja ligipääs oma erialal töötamiseks ning tasu saamiseks sõltuvalt jõupingutustest (Albrant, Meior, Papp 2012, lk 9).

Diskrimineerimist on võimalik eristada lisaks veel kahest lähtepunktist – personaalne ja institutsionaalne. Personaalse diskrimineerimise puhul toimub ebavõrdne kohtlemine indiviidide vahel, tavaliselt on see ka otseselt tajutav. Briti ja USA uurijad on toonud esile, et rahvuspõhisel diskrimineerimisel domineerib just personaalse diskrimineerimise vorm. Institutsionaalne diskrimineerimine tähendab olemuselt diskrimineerivate poliitikate või praktikate kasutamist mis on omakorda põimunud organisatsioonide toimimisse. Seetõttu võib öelda, et see on ka avalikult nähtavam võrreldes personaalse diskrimineerimisega. Selle ühe tõlgendusena saab väita, tuginedes uuringutele, et etniliste vähemuste esindajate sissetulekud on väiksemad ning tihti ei tööta nad eelistatud ametitel või töökohtadel (Nazroo, 1998).

Rahvuspõhine diskrimineerimine toimub enamasti lähtuvalt diskrimineeritava isiku sotsiaalsest identiteedist. Kontseptsioon sotsiaalsest identiteedist määratleb isiku olemuse, ehk kuidas isikut sotsiaalselt kujutatakse ning kuhu ta sotsiaalses ruumis paigutatakse. Kategoriaalseteks karakteristikutes on siinkohal sugu, vanus ja rahvuslik taust. Sotsiaalne identiteet on püsiv ning kestab kauem kui mõni tavaline situatsioon, mille järgi inimest võidakse iseloomustada (Verkuyten, 2005)

Miks on sotsiaalne ebavõrdsus tööturul nii oluline küsimus? Esiteks on segregatsioon tööturu struktuuriline omadus ja seetõttu on see oluline, sest see piirab ühiskonnas erinevate gruppide vahelist sotsiaalset suhtlemist. Teiseks, kuna oluline osa inimestevahelisest suhtlusest toimub töökohal, tähendaks töökohtade segregatsiooni vähenemine segregatsiooni vähenemist ühiskonnas tervikuna, näiteks kui vähendada segregatsiooni elupiirkondade lõikes. Teisisõnu, kui tahame ühiskonda tervikuna integreeruda, näib võtmetähtsusega tööturul eraldumise ja tööturu ebavõrdsuse vähendamine (Byrgen, 2010).

Nii teoreetilised käsitlused kui ka riikide poliitikad lähtuvad eeldusest, et tööturg on oluline värav, mille kaudu sisserändajad sisenevad vastuvõtvasse ühiskonda. Tööturule sisenemise edukus oleneb paljudest asjaoludest alates sisserändajate oskustest ja omadustest kuni vastuvõtva ühiskonna rändepoliitika, haridussüsteemi ja tööturu korralduse eripäradeni ning võrdseid tööturu võimalusi toetavate diskrimineerimisvastaste meetmeteni. Uuringute tulemused näitavad veenvalt, et uusasukate olukord tööturul on kohalike töötajate omast viletsam, aga oleneb väga palju nende saabumise asjaoludest, päritolumaast, haridustasemest ja muudest oskustest, sh keeleoskusest (Saar, Helemäe, 2017).

Tänapäeva vaesust ja sotsiaalset ekspansiooni puudutavates uuringutes tunnistatakse, et rahvusvähemuste elutingimused on halvemad, neil on suurem sotsiaalse tõrjutuse oht ja nende majanduslik olukord on haavatavam kui neil, kes kuuluvad põlirahvusesse. Selle põhjused ja selgitused on erinevad. Mõned väidavad, et etnilised vähemused on kognitiivsete võimete ja intelligentsuse erinevuste tõttu halvemad. Teised süüdistavad struktuurilisi tingimusi, nagu tööturgude ebaefektiivsust või heaolupoliitikat. Kolmandad seostavad etniliste vähemuste olukorda sotsiaalsete klasside struktuuriga ja väidavad, et rahvusvähemused ja võõrtöölised on uus alamklass. Lõpuks väidavad mõned, et etniliste vähemuste ja nn juhtival positsioonil olevate sotsiaalsete rühmade vahelisi erinevusi saab seletada ainult sotsiaalsete mehhanismidega, mis põhjustavad püsivat ebavõrdsust (Aasland, 2001, Ellis, M., Wright, R., Parks, V. 2004).

Rahvusliku ebavõrdsuse uurimisel kasutatakse sotsioloogias vähemusrahvuse või sisserändajate halvemuse tähistamiseks nn etnilise trahvi (ingl *ethnic penalty*) mõistet (Heath & Cheung, 2007). Etnilise trahviga on tegemist siis, kui sisserännanute või rahvusvähemuse olukord tööturul osutub enamuse- või põlisrahvuse omast viletsamaks ka sarnase inimkapitali (haridustase ja töökogemus) korral, sh ka riigikeskse inimkapitali ja isiku tunnuste puhul, nt sugu, vanus. Etniline trahv viitab ebavõrdsusele kohtlemisele, kuigi ei pruugi otseselt tuleneda sellest. Näiteks võivad tööandjad eelistada uute töötajate värbamist olemasoleva personali vahendusel, nii peegeldavadki töökollektiivid üha enam töötajaskonna tuttavate – sotsiaalsete võrgustike – rahvuslikku kuuluvust (Saar, Helemäe, 2017).

2.2. Etniline diskrimineerimine Eesti tööturul ja sellekohased varasemad uurimused

Pärast nõukogude süsteemi lagunemist on Eestis tehtud märkimisväärseid edusamme majanduse ümberkorraldamisel ja turumajandusega kohanemisel, kuid protsessil on olnud ka negatiivseid tagajärgi. Üheks neist on elanikkonna kihistumine sissetulekute alusel ja vaesusriskis elavate inimeste suur hulk, teiseks on osa elanikkonna jaoks aset leidnud muutused aktiivsest kaasatusest sotsiaalse tõrjutuse ja võõrandumiseni. Seega on Eestis pikalt olnud üheks oluliseks küsimuseks heaolu arengu üldine suundumus - mil määral on probleemid elanikkonnas ebavõrdselt jaotunud. Kas mõnel sotsiaalsel rühmal on suurem vaesuse või sotsiaalse tõrjutuse risk kui teistel?

Tuntud prantsuse kultuuri-identiteedi uurija Yves Plasseraud on rõhutanud, et Eesti üks vastuolusid on toimiva turumajanduse ülesehitamine kultuuririski piirile jõudmise hinnaga, mis väljendub ka rahvusliku identiteedi (kollektiivse samasustunde) ja sotsiaalse siduse vähenemises. Dr. Plasseraudi hinnangul on Eestis oht majanduslike hüvede kõrge väärtustamise taustal mitte märgata rahvuslike ühisidentiteete toetavate väärtuste järk-järgulist murenemist ja tasalülitamist. Ta väidab: *"Eesti on majanduslikult õigel teel, kuid kultuurilises mõttes pole kerge hinnangut anda, sest kui kaob otsene oht kultuurile ning oma identiteedi säilitamise osas pinge langeb, tekib ka risk rõhuasetuse nihkumiseks kultuurilt kõrvale"* (Kirch, 2002).

Euroopa riikide immigrantide integratsioonipoliitikaid võrdlevast uuringust (MIPEXi) selgus, et Eesti integratsioonipoliitika üldiselt on oma liberaalsuselt ja avatuselt Euroopa võrdluses keskmisel tasemel, olles osades valdkondades, nagu näiteks immigrantide ligipääs tööturule ja

pikaajalise elamisloa andmise reeglid, isegi leebem Euroopa keskmisest. Samas on Eesti kodakondsuspoliitika Euroopas üks konservatiivsemaid. Peamisteks probleemideks teiste Euroopa riikidega võrreldes on Eesti karmimad keeletestid ning kodakondsuseta lapsed ja neile automaatselt kodakondsuse mittevõimaldamine (Pohla, Kaldur, Kivistik, 2016).

Ameerika Ühendriikide mõttekoja CSISi (*Center for Strategic and International Studies*) oktoobris avaldatud raport tõi välja etnilise lõhestatuse ohu Eestis. Uuring kirjeldas Venemaa, Eesti ja Eestis elavate etniliste venelaste omavahelist suhestumist, keskendudes ühtlasi ka Venemaa nn kaasmaalaste poliitikale. Raportis soovitatakse etniliste rühmade vaheliste pingete maandamiseks ja lahendamiseks rakendada erinevaid meetmeid: kohandada tööturukoolitused venelastele sobivamaks, täiendada ajalooõpet koolides selliselt, et õpilastel oleks võimalik tundma õppida erinevaid ajalootõlgendusi (nt Nõukogude okupatsioon), edendada naturalisatsiooniprotsessi määratlemata kodakondsusega isikute hulgas ning tugevdada kodanikuühiskonda nii eesti kui venekeelsete organisatsioonide kaudu. Euroopa Nõukogu rahvusvähemuste kaitse raamkonventsiooni Nõuandev Komitee raportis toodi ühe peamise probleemkohana välja olukord, kus isegi kõrgelt kvalifitseeritud, väga hea eesti keele oskuse ja Eesti kodakondsust omavate venekeelsete inimeste hulgas valitseb arusaam, et nende tööalast arengut piirab n-ö klaaslae efekt – nad on olukorras, kus kõigist püüdlustest hoolimata on nende edasine areng etnilise tausta tõttu takistatud. Üks raporti peamistest ettepanekutest väidab, et etnilisi eestlasi eelistatakse tööturul isegi siis, kui kõik tingimused erinevast rahvusest kandidaatide puhul on samaväärsed, ja et selle olukorra vastu on vaja võidelda (ibid).

2015. aasta Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu andmed on näidanud, et 56% eestivenelastest ja 49% eestlastest suhtlevad teisest rahvusest inimestega just tööl või koolis, hoopis vähem aga vaba aja veetmisel, vastavalt 36% ja 23% (Kruusvall, 2015). Teine oluline tegur, mis tööturu rahvusliku segregatsiooni puhul ühiskonna lõimumist takistab, on sellest tulenev tajutud ebavõrdsus. Ehk teisisõnu, tööturul kujunev rahvuslik ebavõrdsus õhustab ühiskonna sidusust niivõrd, kui võrd ebasoodsamas olukorras olijad tajuvad seda ebaõiglasena. Eestis peab monitooringu andmetel vaid kolmandik teiste rahvuste esindajatest hea töö saamise võimalusi erasektoris eestlastega võrdseks, kuid eestlastest hindab venekeelsete inimeste ja eestlaste hea töö saamise võimalusi võrdseks veidi üle poole (Saar, Helemäe, 2017).

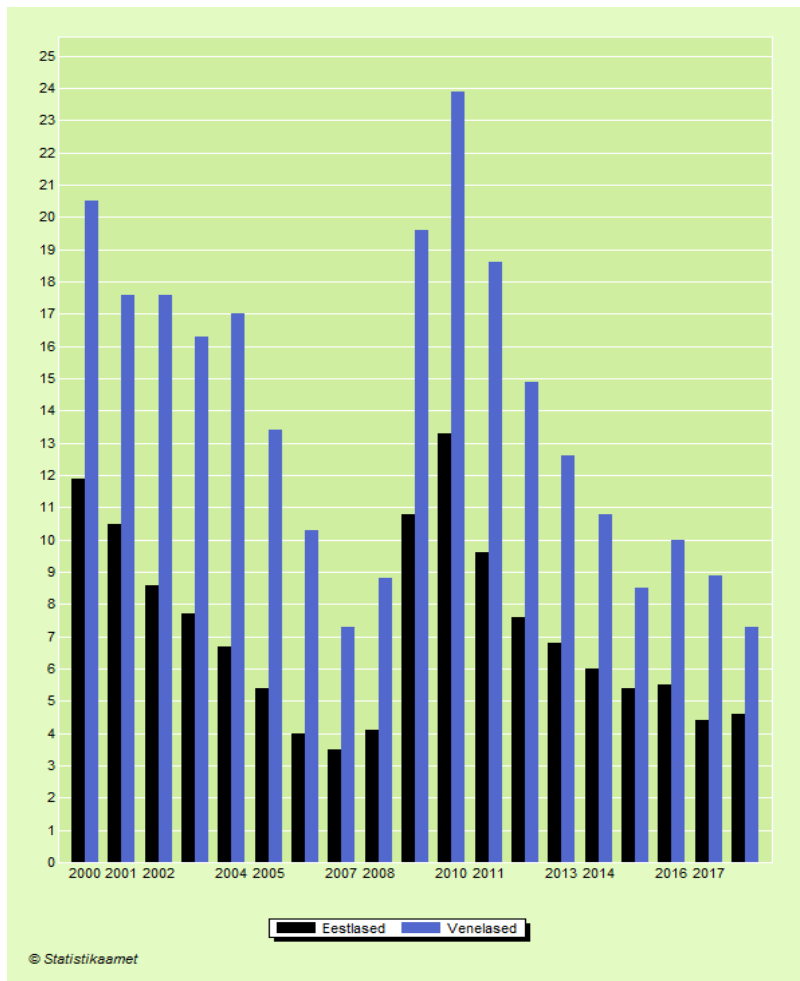
Akadeemilises valdkonnas on rahvusrühmade vahelised suhted Eestis olnud peamiseks teemaks alates 1990. aastate algusest (näiteks Evans 1998; Kolstø 1995; Laitin 1998; Pettai & Hallik 2002). Erinevad uuringud on andnud eri hinnanguid etniliste eestlaste vaheliste võimusuhte

ümberpööramise võimalikele tagajärgedele ja venekeelse elanikkonna olukorrale pärast Eesti iseseisvumist ja sellest tulenevale kodakondsus- ja keelepoliitikale.

Tööturu horisontaalne segregatsioon on tugevalt seotud ka rahvuslik-keelelise jaotumisega Eesti haridussüsteemis nii kooli õppekeele, omandatud haridustaseme kui ka eriala alusel. Näiteks jätkavad vene õppekeelega põhikooli lõpetanud noored sagedamini õpinguid kutsekoolis, aga eestikeelsete põhikoolide lõpetajatest suurem osa gümnaasiumis või keskkoolis (Lindemann, 2009). Teooria järgi peaks sisserändajate lastel, s.t teise põlvkonna sisserändajatel olema põlisrahvaga võrdsed tööturuvõimalused. Just teise põlvkonna alusel otsustatakse riigi lõimumispoliitika edukuse üle. Sisserändajate teise põlvkonna mõiste aga erineb Eestis Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika riikide omast. Eesti iseseisvuse taastamisega muutusid täielikult ka rahvussuhted. Seetõttu kõik need, kes sel ajal olid juba tööturul, esindavad sisuliselt sisserännanute esimest põlvkonda (sest pidid täiskasvanuna uute oludega kohanema (Saar, Helemäe, 2017).

Noorte eestivenelaste ja nende eestlastest eakaaslaste vahe tööturu võimaluste puhul varieerub vastavalt nii eestivenelaste riigikeskse inimkapitali hulga kui ka selle alusel, millises tööturu rahvuslikest segmentidest töötatakse. Positiivseks võib pidada seda, et teise-kolmanda põlvkonna eestivene noored, kellel õnnestus saada tööle eestlaste tööturusegmenti, ei jää seal konkurentsivõime eestlastest eakaaslastele alla: neil on eestlastega võrdsed väljavaated saada kõrgele ametikohale ja saada kõrget palka (ibid).

Tööturu rahvusliku jaotuse analüüsimisel on vaadeldud eelkõige töötuse näitajaid, sest töötus iseloomustab tõrjutust tööturult. Töötud on inimesed, kes otsivad aktiivselt tööd ja on selle leidmisel valmis kohe tööd alustama. Statistikaameti andmetel saab väita, et mitte-eestlaste töötus on pidevalt olnud eestlaste omast kõrgem ja statistiliselt on see kõige selgem ebavõrdsuse näitaja, mida ka erinevates uuringutes on välja toodud (joonis 2).

Joonis 2: Eestlaste ja venelaste töötus Eestis aastatel 2000 – 2017, allikas: Statistikaamet

Seega võib tõdeda, et Eesti tööturu rahvustepõhine horisontaalne tegevusalade segregatsioon on küll vähenenud, kuid n-ö eestlaste ja eestivenelaste tööturusegmentide vahel ilmnevad tõkked. Mitmes uuringus on juhitud tähelepanu ettevõtete ja töökollektiivide rahvusliku eraldatusega seotud väljakutsetele. Ametirühmade rahvuslik segregatsioon ei ole küll kuigi suur, aga kui horisontaalse segregatsiooni 1990. aastate märkimisväärsele kasvule järgnes vähenemine, ei toimunud see ametirühmade segregatsiooni puhul. Pigem on toimunud vahelduv kõikumine üles-alla. Siiski ei pruugi nõnda mõõdetud ja mõtestatud rahvusliku segregatsiooni ulatus olla eriti problemaatiline. Küll aga vajaks tähelepanu see, kuidas ka vähenev horisontaalne segregatsioon toetab vertikaalse segregatsiooni püsimist. ETU 2011–2015 andmed näitavad, et eestivenelaste tööturuväljavaated on oluliselt viletsamad võrreldes eestlastega. Hea eesti keele oskus ja Eesti kodakondsus peaks võimaldama neil eestlastega võrdselt konkureerida. Siiski osutuvad eestlastega võrreldes tagasihoidlikumaks nende võimalused jõuda kõrgele ametipositsioonile (s.t töötada juhi või tippspetsialistina) või kuuluda

kõrgepalgaliste hulka. Ka töötuks jäämise või üleharituse tajumisega seotud ohud osutuvad eestivenelastele etniliseks trahviks nii kõigi 25–59-aastaste eestivenelaste kui ka samas vanuses suure riigikeskse kapitaliga töötajate puhul (ibid).

3. METOODIKA JA ANALÜÜSIMEETODID

3.1. Uurimisprobleem, eesmärk ja hüpoteesid

Käesolev magistritöö keskendub Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse analüüsile, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanismidele lähtudes Max Weberi klassiteooriast ja Cecilia Ridgeway staatuseuskumuste teooriast. Magistritöö empiirilise analüüsi sisuks on rahvustepõhiste subjektipositsioonidele omaste hoiakute ja väärtuste mõtestamise kaudu analüüsida eestlaste ja venelaste erinevaid positsioone tööturu kontekstis käsitledes ühe olulise määratlusena keeleoskusest ja hariduslikust erinevusest tingitud diskrimineerimist.

Varasemad uuringud rahvuslikust segregatsioonist Eesti tööjõuturul, erinevas vanuses eri rahvuste olukorrast ja ligipääsetavusest tööturule on näidanud, et alates 1990-te aastate algusest on lõhe eestlaste ning mitte-eestlaste vahel konkurentsivõimele kõrgemale palgale ja kõrgema staatusega ametikohtadele pidevalt suurenenud. Selle kajastuseks on jätkuvalt suurem töötuse määr mitte-eestlaste hulgas võrreldes põlisrahvuse (eestlaste) samade näitajatega. Eriti drastiline on olukord Ida-Virumaal, vanemaaliste ning vähemharitute hulgas. Mõnevõrra parem olukord on mitte-eestlastest noortel, kellede parem eesti keele oskuse tase ning suurem integreeritus ühiskonda, samuti tihedamad kontaktid eestlastest eakaaslastega, suurendavad võrdsete võimaluste osakaalu võrdselt osalemaks Eesti ühiskonnas, sh tööturul (Saar, Helemäe, 2015, Plaan, 2013, Saar, Helemäe, 2017).

Peamiste hinnatavate põhjustena, miks Eesti ühiskonnas on tuntav lõhe kahe rahvuse vahel, on toodud nii ajaloolisi põhjusi, ajaloolist solvumist, venekeelse elanikkonna soovimatust aktiivsemalt osaleda ühiskonnas, rahvustepõhiseid kultuurilisi ning sotsiaalseid aspekte, kuid üheks peamiseks argumendiks on pea kõikides vastavates uuringutes ikka ja jälle üles kerkinud venekeelsete inimeste ebapiisav eesti keele oskus (Plaan, 2013, Saar, Helemäe, 2017).

Nii Ellu Saar, Jelena Helemäe kui ka Kaarin Plaan (Saar, Helemäe, 2015, Plaan, 2013, Saar, Helemäe, 2017) on oma uurimiste tulemusena leidnud, et rahvuspõhine diskrimineerimine Eesti tööturul on probleem. Kaarin Plaani magistritööst „Tööandjate arusaamad rahvustepõhisest diskrimineerimisest Eesti tööturul“ selgub, et vastajate hinnangul isiklikult tööalase diskrimineerimisega kokku ei olnud puutunud, kuid arvati, et tööturul üldiselt eelistatakse eesti

rahvusest inimesi. Samas oli diskrimineerimisilminguid raske märgata ning selgus, et tööandjad eelistavad tahtlikult või tahtmatult pigem inglise keelt kõnelevaid inimesi. Toodi näiteid, kus vene keele aktsent ning vene keele kõnelemine on Eesti tööandja jaoks ebameeldiv ning vene nimekujuga inimene ei pruugi Eesti asutuses olla piisavalt esinduslik. Keeleoskus võib tööandjate seisukohast olla nii barjäär kui ka väärtuslik oskus. Leitakse, et Eestis elavad mitte-eestlased peavad oskama eesti keelt ning selle oskuse puudumine mõjutab ligipääsu tööturule puuduliku informatsiooni ning tööandjate eelistuse mõttes (Plaan, 2013, lk 79).

Magistritöö empiiriline analüüs keskendubki eeltoodud probleemseade kontekstis etnilise ebavõrdsuse analüüsile ning magistritöö eesmärgiks on leida kas ja millisel määral esineb Eestis venekeelsete inimeste erinevat kohtlemist tööturul ja sellest tingitud sotsiaalset ebavõrdsust lähtudes venelaste ja eestlaste erinevatest sotsiaalsetest positsioonidest ning staatusest Eesti ühiskonnas.

Magistritöös on püstitatud järgmised uurimisküsimused:

1. Kas ja millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eri rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset ja majanduslikku staatust ning olukorda tööturul Eestis?
2. Millised on venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused?
3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?
4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?

Magistritöö eesmärgi saavutamiseks ning uurimisküsimustele vastamiseks on autor püstitanud 5 hüpoteesi. Hüpoteeside sõnastamisel on autor tuginenud antud magistritöö teoreetilises osas käsitletud Weberi klassiteoorial ning eelkõige Bourdieu ühiskondliku ja sotsiaalse välja erinevate subjektipositsioonide relatsioonisel lähenemisel, sotsiaalsete klasside paiknemisel ühiskondlikus ruumis ja erineval väljal asuvate subjektide omavahelise suhestumise kontekstis.

Bourdieu väitel kujundavad majandusliku klassi positsioonid eri klassi positsioonide liikmete maailmavaate (Bourdieu 1984). Erinevate klasside subkultuuride kaudu kalduvad erinevate klasside inimesed kujundama oma käitumist ja hoiakuid lähtudes nn oma klassi positsioonist ühiskonnas ja vastandades end kõigi teiste klassirühmadega, antud töö kontekstis siis eestlased vs venelased. Toimub nn domineeriva ja domineeritava klasside konflikt, kus ühed sotsiaalsed

grupid on ühiskonnas kõrgemal positsioonil ja teised madalamal. Seega on kõrgema klassi ametikohtadel olevad inimesed defineerinud madalama klassi positsioonid kui erinevad ja seega ei pruugi need olla võimelised klassi süsteemi kõrgematesse positsioonidesse sobituma (Ivanov 2015, Jenkins 1992). Selline väljapositsioon ei ole oma olemuselt midagi kaasasündinut vaid seda (taas)toodavad sotsiaalsed toimijad oma gruppide sees.

Bourdieu järgi sotsiaalsed struktuurid tingivad tegevusi ning toimijate hoiakuid ja käitumist, toimijad produtseerivad tegevusi ning seega ka taastoodavad ja/või kujundavad ümber sotsiaalseid struktuure (Bourdieu, 2003). Bourdieu teooria alusel on võimalik selgitada, miks mingi subjektipositsioon käitub teatud olukorras teatud viisil. Ehk Bourdieu käsitluses, kui me analüüsime subjektipositsioonide tegevusi, siis peab arvestama, et nende tegevused ei ole üheselt determineeritud, vaid neid on võimalik ümber kujundada. Bourdieu käsitluse mõte seisneb selles, et uurimisobjektiks oleval väljal asetsevad subjektipositsioonid assümmeetriliselt. Sellest tulenevalt on alati domineeriva ja domineeritava vahetõlgendus ning ühelgi subjektipositsioonil ei ole neutraalset positsiooni, on ainult kas enda positsiooni õigustamine või teise kritiseerimine. Oma väljahuvi univerealiseerimise ja legitimeerimise eesmärgiks on näidata, et antud subjektipositsiooni huvi on kõigile sobilik ja kasulik (Bourdieu, 2003).

Seega võttes aluseks etniliste suhete tõlgendamisel kahe subjektipositsiooni assümmeetriline paiknemine Eesti tööturu sotsiaalsel väljal, sõnastatud alljärgnevad hüpoteesid, mis tuginevad järgnevatel väidetest:

- Erineva etnilise taustaga sotsiaalsed grupid paiknevad ühiskonnas kahel üksteisele vastanduval positsioonil – domineerijad ja domineeritavad, eestlased ja venelased, kui Eesti sotsiaalsel väljal erinevatel positsioonidel asuvad rahvusrühmad.
- Erinevad toimijad tõlgendavad oma sotsiaalset positsiooni erinevalt lähtekohalt – domineerija püüab õigustada oma positsiooni, samas kui domineeritav tõlgendab oma positsiooni vastaseisukohtadega. Eestlased õigustavad oma positsiooni tõlgendades seda põlisrahvuse staatuse ja sellest tulenevate eelisõigustega, samas venelased leiavad olukorra olevat diskrimineeriva ning püüavad sellist asümmeetriat muuta.
- Domineeriv toimija püüab taastoota ehk säilitada oma domineerivat positsiooni, domineeritav kujundab sellele vastavalt välja nn kaitsepositsiooni, säilitades oma grupile omased käitumisharjumused. Eestlaste ja venelaste erinev suhtumine eesti keele omandamisse ja selle vajalikusse.

Hüpotees nr 1: venekeelsete elanike tajutav sotsiaalne staatus tööjõuturul on madalam võrreldes eestlastega..

Hüpotees nr 2: tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venekeelsed vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestikeelsed inimesed leiavad põhjuseks venekeelsete elanike endi soovimatust integreeruda.

Hüpotees nr 3: venekeelsed elanikud usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestikeelsed inimesed on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu.

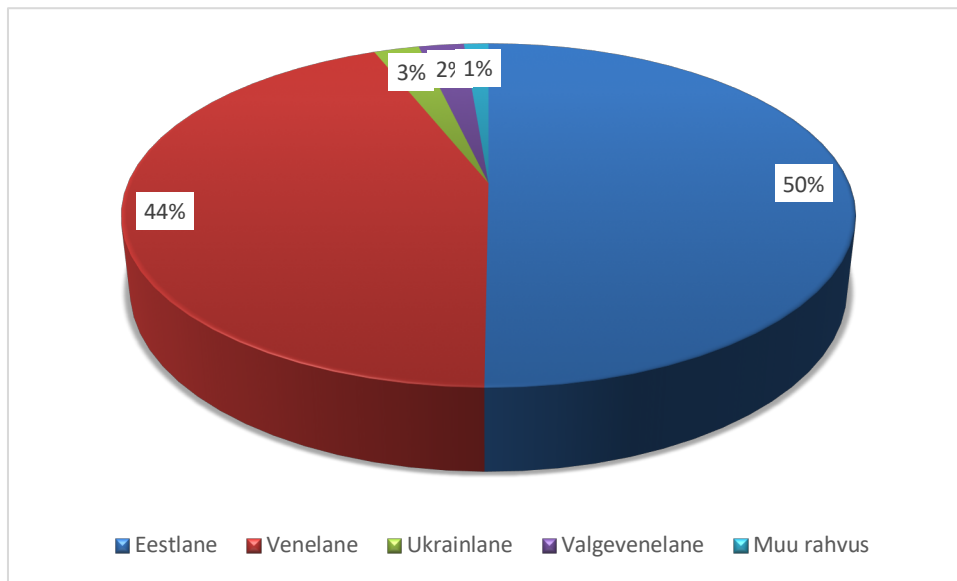
Hüpotees nr 4: eestikeelsed elanikud peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks venekeelsete elanike paremaks integreerimiseks Eesti ühiskonda sh tööturule.

Hüpotees nr 5: suurema eestikeelse õppe osakaal üldhariduskoolides tagab suurem integreerituse Eesti ühiskonda.

3.2. Metodoloogia ja analüüsimeetodid

Käesoleva magistr töö empiiriline andmestik põhineb aastatel 2013 – 2017 läbi viidud uuringu DIMA (*Political and socio-psychological determinants of inclusive integration context, funded by the Norwegian Financial Mechanism EMP 138, 2013-2017*) andmetel. Nimetatud projektis osales ka käesoleva töö autor uuringu küsimustiku piloteerijana aastatel 2014 – 2015. Uuring viidi läbi turu-uuringu firma Saar Poll poolt ajavahemikus mai 2015.

Kokku osales uuringus 1007 vastanut, vastajate rahvuslik jaotus on toodud joonisel nr 3.

Joonis 3: Uuringus osalejate rahvuslik jaotus. Allikas: DIMA, autori koostatud

Kuna magistr töö keskendub eestlaste ja venelaste, kui kahe suurima rahvusühendi vaheliste seoste analüüsile ning arvestades ka muude rahvuste marginaalset osatähtsust tulemustes, siis uuringutulemuste analüüsis eemaldati ukrainlased, valgevenelased ja muud rahvused. Analüüs teostati andmeanalüüsi programmiga SPSS.

Andmekogumismeetodina kasutati ankeedipõhist suletud, valikvastustega küsimustikku, kus vastusevariandid olid esitatud 4 pallisel Likerti skaalal vahemikus 1 täiesti nõus...4 ei nõustu üldse.

Uuring keskendus rahvussuhetele Eestis ning käsitles järgmisi alateemasid: haridus, suhtumine nõukogude aega, Ukraina kriis, esindatus ametkondades, Eesti ajalookäsitlus, võimalused tööturul, laulupidu ja väärtused. Antud magistr töö raames on uuritavateks osadeks „haridus“ ja „võimalused tööturul“.

Uuringu blokk A – haridus, sisaldas peamise küsimusena venekeelsete gümnaasiumide reformi Eesti ühiskonnas. Kokku oli esitatud 5 küsimust, nendest uuritavateks antud töö kontekstis olid järgnevad:

Küsimus nr A1:

Kaks põhilist seisukohta on järgmised:

A – Kõigis Eestis tegutsevates vene gümnaasiumides peab aineõpe toimuma peamiselt (60% ulatuses) eesti keeles;

B – Mõnedes Eestis tegutsevates vene gümnaasiumides peab olema võimalus korraldada aineõpet peamiselt (60% või rohkem) vene keeles;

Vastajatel paluti anda hinnang, millist varianti nad pooldavad ning milline on vastajate arvates kahe väite vastuolu.

Küsimus nr A4:

Eestis tegutsevate vene gümnaasiumide õppekeele üle arutades on esitatud erinevaid argumente. Kuivõrd nõustutakse vene gümnaasiumide õppekeelt puudutavate väidetega:

1. Ainus viis, mis tagab vene noortele piisava eesti keele oskuse tööturul, on peamiselt eestikeelne gümnaasiumiharidus.
2. Kuna Eestis on ainult üks riigikeel – eesti keel, peab riigi poolt rahastatud haridus olema peamiselt eestikeelne
3. Kuna plaan minna vene gümnaasiumides üle peamiselt eestikeelsele aineõppele oli teada juba palju aastaid, ei ole põhjendatud vene koolide taotlused venekeelse gümnaasiumiõppe jätkamiseks
4. Kuna venekeelsed rahvusvähemused moodustavad Eestis peaaegu kolmandiku elanikkonnast, on õiglane, kui riik toetab ka peamiselt vene keeles toimuvat gümnaasiumiharidust
5. Venekeelne põhikool ei anna praegu õpilastele piisavat eesti keele oskust, et jätkata peamiselt eestikeelse aineõppega
6. Venekeelne gümnaasiumiharidus on peamine viis, kuidas kindlustada vene keele ja kultuuri säilimine Eestis

Teine küsimusteblokk F, mida antud magistritöös analüüsitakse, puudutas võimalusi tööturul.

Küsimus nr F1:

Küsitavatele esitati järgmine väide: „Eesti tööturu statistika näitab, et venekeelsed elanikud saavad eestlastega võrreldes umbes 20% vähem palka ja nende tööpuudus on oluliselt suurem kui eestlastel“. Sellise ebavõrdsuse kohta on Eesti ühiskonnas erinevaid arvamusi, millest kaks kõige levinumat seisukohta on järgmised:

A – Selline ebavõrdsus tööturul on normaalne ning ei vaja riigi sekkumist

B – Selline ebavõrdsus tööturul ei ole normaalne ning vajab riigi sekkumist

Vastajatel paluti anda hinnang, kumba seisukohta nad pooldavad, kui teravaks probleemiks Eesti ühiskonna jaoks on eri rahvusest inimeste ebavõrdsus tööturu ning kuivõrd vastajat ennast häirib eri rahvusest inimeste ebavõrdsus Eesti tööturul.

Küsimus nr F2:

Mis Te arvate, kui teravaks probleemiks Eesti ühiskonna jaoks on eri rahvusest inimeste ebavõrdsus tööturul?

Küsimus F3:

Kuivõrd Teid ennast häirib eri rahvusest inimeste ebavõrdsus Eesti tööturul?

Küsimus nr 4:

Paluti anda hinnang kahele väitepaarile, milline neist on vastajate hinnangul olulisem, kas:

Põhjus 1: Tööturu ebavõrdsuse põhjused tulenevad peamiselt riigi poliitikast. Paljudes ettevõtetes eelistatakse edutada eestlasi, mistõttu venekeelsed töötajad jäävad madalamatele positsioonidele.

Põhjus 2: Tööturu ebavõrdsuse põhjused tulenevad peamiselt venekeelsetest inimestest endist, mistõttu eestlased osutuvad venekeelsetest inimestest edukamaks ausas konkurentsis.

Küsimus nr 5:

Kas ja mida tuleks teha Eesti tööturul valitseva eri rahvusest inimeste ebavõrdsuse ületamiseks?

- A. Riik peaks vastu võtma meetmed, mis tagaksid venekeelsete elanike võrdsed võimalused tööjõuturu.
- B. Riik peaks pehmemdama keelenõudeid ametikohtadel ja piirkondades, kus ei lähe eesti keele oskust nõutud määral praktiliselt vaja.
- C. Riik teeb juba piisavalt palju vähemuste võrdsuse kindlustamisel ja seetõttu ei ole vaja midagi muuta.

D. Venekeelsed töötajad peaksid ise olema aktiivsemad vajaliku keeleoskuse ja kvalifikatsiooni omandamisel.

Eeltoodud küsimused/väited olid magistritöö uurimisküsimuste kontekstis püstitatud hüpoteeside kontrollimise aluseks.

Andmeanalüüs

Andmeanalüüsi meetoditena kasutas autor risttabelit ehk kahemõõtmelist sagedustabelit. Risttabel on kahemõõtmeline sagedustabel, kus esitatakse vastajate sagedused lähtuvalt kahest vaatluse all olevast tunnusest (Rootalu, 2014). Risttabeli põhjal seoste kirjeldamine on üldiselt kõige arusaadavam tulemuste esituse viis.

Lisaks risttabelile kontrolliti tulemusi seosekordajate abil, valides selleks Hii-ruut-statistiku. Hii-ruut-statistiku puhul vaadatakse kahe tunnuse tegelikku ühist ning võrreldakse seda jaotusega sellises olukorras, kus kahe tunnuse vahel seost poleks. Kui nende jaotuste erinevus on suur, siis on ka hii-ruut-statistiku väärtus suur. Kui need jaotused langevad täpselt kokku, siis on hii-ruut-statistiku väärtuseks 0.

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \sum_{j=1}^l \frac{(n_{ij} - N_{ij})^2}{N_{ij}}$$

n_{ij} – lahtri tegelik sagedus (nende inimeste arv, kellel on reatunnuse väärtuseks selle tunnuse i -s väärtus ja veerutunnuse väärtuseks selle tunnuse j -s väärtus

$i = 1, 2, \dots, k$

$j = 1, 2, \dots, l$)

k – reatunnuse väärtuste arv; l – veerutunnuse väärtuste arv

N_{ij} – lahtri teoreetiline sagedus (Rootalu, 2014).

Lisaks kontrolliti töös püstitatud hüpoteese tunnustevahelise korrelatsioonimaatriksi abil, mille analüüs baseerub dispersioonanalüüsil, mis võimaldab leida kuivõrd ühetaolised on teatud liigituse korral rühmade keskmised. Dispersioonanalüüs võimaldab käsitleda liigitusi mitme tunnuse alusel korraga ja nende omavahelises koostoimes ehk interaktsioonis. Tööturu näites

võime uurida eestlaste ja venelaste keskmiste erisusi, aga ka seda, kas ühest ja samast tunnusest olenevad erisused on eestlaste ja venelaste keskmiselt ühed ja samad (Toding, 2015).

Korrelatsioonianalüüsi tulemusena saab hinnata erinevate seoste omavahelist tugevust skaalal +1 ... -1, kus väärtus +1 tähistab suurimat võimalikku korrelatsiooni ehk tunnused on omavahel tugevalt seotud ning -1 vastupidiselt negatiivset korrelatsiooni ehk tunnused on omavahel negatiivselt seotud. Korrelatsioonikordaja 0 tähistab seose puudumist. Korrelatsioonikordajaid kasutatakse seose uurimiseks kahe arvulise või pikema skaalaga järjestustunnuse vahel. Meetodi plussiks on, et see võimaldab kirjeldada nii seose suunda kui ka seose tugevust. Kõige sagedamini kasutatakse lineaarset ehk Pearsoni korrelatsioonikordajat ja Spearmani astakkorrelatsioonikordajat. Lineaarne ehk Pearsoni korrelatsioonikordaja mõõdab lineaarset seost kahe arvulise tunnuse vahel: (Rootalu, 2014).

$$r = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \frac{x_i - m_x}{s_x} \cdot \frac{y_i - m_y}{s_y}$$

n – indiviidide arv

x_i – tunnuse X väärtus indiviidil

y_i – tunnuse Y väärtus indiviidil

m_x – tunnuse X keskmine

m_y – tunnuse Y keskmine

s_x – tunnuse X standardhälve

s_y – tunnuse Y standardhälve

Arvamused selle kohta, kui suur peaks korrelatsioonikordaja olema, et seda tugevaks pidada, on sotsiaalteadustes ja reaalteadustes erinevad. Sotsiaalteaduste puhul võib küllaltki tugevaks seoseks pidada juba korrelatsiooniseoseid tugevusega (absoluutväärtuselt) üle 0,5. Reaalteadustes on tugeva seose piir kaugemal (ibid).

Uuringutulemuste analüüs

Uurimustulemuste analüüsis on kasutatud kriitilise diskursusanalüüsi lähenemist. Kriitilise diskursusanalüüsi kohaselt on keel sotsiaalse praktika vorm ja analüüsis uuritakse, kuidas tekstides ja kõnes ühiskondlikku ja poliitilist domineerimist taastoodetakse (van Dijk, 1995,

Fairclough, 1989). Kriitilise diskursuseanalüüsi eesmärgiks on analüüsida sotsiaalset ebavõrdsust ning (taas)tootmist ühiskonnas. Magistritöös aluseks olev Weberi klassiteooria ja Ridgeway staatuseuskumuste kontseptsiooni kohaselt on ühiskonna toimijate suhestumine ning nende staatus ühiskonnas tekkinud mitte isenesest vaid see on nõ ühiskonna ajalooline produkt, kus subjektipositsioonid eristuvad võimuväljal staatuse, võimu ja ressursside jaotuse alusel ning erinev klassikuuluvus on paljuski sümboolne ning taastoodab iseennast. Sedasama kinnitab ka Bourdieu sümboolse võimu teooria. Ühiskonnas toimiv sotsiaalsete suhete struktuuri ja võimujaotuse pinnal püüab domineeriv pool säilitada oma positsioone, samas kui domineeritav püüab seda olukorda muuta. Magistritöös analüüsitud probleemistik keskendubki kahele sotsiaalsel väljal vastaspoolusel asuvale rühmale, antud juhul siis rahvusgrupile, kus toimib paljuski samasugune olukord.

Fairclough (1989) järgi käsitletakse kriitilise diskursuse analüüsis keelt kui sotsiaalset praktikat, mis on loodud sotsiaalsete struktuuride poolt; diskursused on ühiskonnas võimuhete poolt ideoloogiliselt kujundatud ja need mõjutavad sotsiaalseid struktuure, mis samaaegselt ka diskursuseid mõjutavad.

Magistritöö uurimisküsimused, hüpoteeside püstitamine ning tulemuste analüüs lähtub nn narratiivse skeemi mudelist, milles eristatakse kolme osa: probleem, põhjus ja lahendus (Kunitsõn, 2018 lk 26) Antud skeem alusel saab uurimistulemusi analüüsides anda hinnanguid rahvusliku ebavõrdsuse tootmisele Eesti tööturul ning hinnata erinevate subjektipositsioonide seisukohti uuritavates küsimustes.

4. TULEMUSTE ANALÜÜS

4.1. Hüpoteeside testimine

Magistritöö eesmärgi, sellest lähtuvate uurimisküsimuste ja hüpoteesidele vastamiseks ning kontrollimiseks koostas autor seoste kombinatsiooni sidudes küsimused ja hüpoteesid analüüsitava uuringküsimustega. Sellisel viisil oli võimalik luua sagedustabelid kõikide uuritavate küsimuste tarbeks ning viia läbi korrelatsioonanalüüs.

Tabel 1: uurimisküsimused, hüpoteesid ja neid kontrollivad küsimused, autori koostatud

Uurimisküsimus	Kontrolliv hüpotees	Andmeanalüüsi küsimused
Kas ja millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased venekeelsete inimeste sotsiaalset ja majanduslikku staatust ning olukorda tööturul Eestis?	H1. Venekeelsete elanike tajutav sotsiaalne staatus tööjõuturul on madalam võrreldes eestlastega.	F2. Mis Te arvate, kui teravaks probleemiks Eesti ühiskonna jaoks on eri rahvusest inimeste ebavõrdsus tööturul? F3. Kuivõrd Teid ennast häirib eri rahvusest inimeste ebavõrdsus Eesti tööturul?
Millised on venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused?	H2. Venekeelsed elanikud usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestikeelsed inimesed on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu.	F4. Mis põhjustab venekeelsete inimeste halvema olukorra tööturul? (Põhjused 1 ja 2, variandid A ja B)

Tabel 1 järg

Uurimisküsimus	Kontrolliv hüpotees	Andmeanalüüsi küsimused
<p>Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest vastajad venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?</p>	<p>H3. Tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venekeelsed vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestikeelsed inimesed leiavad põhjuseks venekeelsete elanike endi soovimatust integreeruda.</p> <p>H4. Eestikeelsed elanikud peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks venekeelsete elanike paremaks integreerimiseks Eesti ühiskonda sh tööturule.</p>	<p>F1. Eesti tööturu statistika näitab, et venekeelsed elanikud saavad eestlastega võrreldes umbes 20% vähem palka ja nende tööpuudus on oluliselt suurem kui eestlastel:</p> <p>A – Selline ebavõrdsus tööturul on normaalne ning ei vaja riigi sekkumist</p> <p>B – Selline ebavõrdsus tööturul ei ole normaalne ning vajab riigi sekkumist</p> <p>F5. Kas ja mida tuleks teha Eesti tööturul valitseva eri rahvustest inimeste ebavõrdsuse ületamiseks?</p> <p>A4-A. Ainus viis, mis tagab vene noortele piisava eesti keele oskuse tööturul, on peamiselt eestikeelne gümnaasiumiharidus.</p>

Tabel 1 järg

Uurimisküsimus	Kontrolliv hüpotees	Andmeanalüüsi küsimused
<p>Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?</p>	<p>H5. Suurema eestikeelse õppe osakaal üldhariduskoolides tagab suurem integreerituse Eesti ühiskonda</p>	<p>A1. Kõigis Eestis tegutsevates vene gümnaasiumites peab aineõpe toimuma peamiselt Eesti keeles.</p> <p>A4-A. Ainus viis, mis tagab vene noortele piisava eesti keele oskuse tööturul, on peamiselt eestikeelne gümnaasiumiharidus.</p> <p>A4-B. Kuna Eestis on ainult üks riigikeel – eesti keel, peab riigi poolt rahastatud haridus olema peamiselt eestikeelne</p>

Hüpoteeside kontrollimine:

Eeltoodud tabelis 1 toodud seoste alusel koostati kahemõõtmelised sagedustabelid, kus uuritavateks tunnusteks olid rahvus (antud uuringu kontekstis eestlased ja venelased) ning uuritav tunnus – konkreetne uurimusküsimus.

Uuritavatele esitati küsimus väidete skaalal ning autor analüüsis vastuseid vastajate protsentuaalse jaotuse alusel, st mitu protsenti vastajatest andis oma hinnangu valitud vastusevariandile. Koguvastajate hulk oli rahvuse lõikes 100%, mis jagunes erinevate väidete vahel. Saadud tulemused võimaldavad näha kohest vastuste jaotust antud kategoorias ning vastuste jaotus on võetud esindamiseks antud rahvusgrupi arvamuste koondit mistahes küsimuse lõikes. Näitena, kui mingi vastusevariandi poolt oli 2/3 eestlastest ning 1/3 venelastest, siis järeldub, et eestlaste arvamused olid rohkem skaala ühes otsas ja venelaste omad pigem teises.

Tabel 2: risttabelid hüpoteeside kontrollimiseks, autori arvutused

Küsimus F2					
	Väga terav	Pigem terav	Pigem ei ole terav	Ei ole üldse terav	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,80%	26,70%	50,70%	14,10%	4,80%
Venelane	41,70%	47,80%	8,40%	1,10%	0,90%
Küsimus F3					
	Väga häirib	Pigem häirib	Pigem ei häiri	Üldse ei häiri	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	2,40%	14,30%	43,00%	37,40%	3,00%
Venelane	40,40%	48,30%	8,40%	2,70%	0,20%
Küsimus F4 Väitepaar A					
	Põhjus 1	Mõlema, kuid 1 on olulisem	Mõlemad, kuid 2 on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	6,50%	10,70%	36,00%	44,80%	2,00%
Venelane	52,80%	32,70%	10,40%	3,20%	0,90%
Küsimus F4 väitepaar B					
	Põhjus 1	Mõlemad, kuid 1 on olulisem	Mõlemad, kuid 2 on olulisem	Põhjus 2	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	3,20%	18,80%	39,80%	28,70%	9,50%
Venelane	61,90%	28,80%	6,80%	1,40%	1,10%
Küsimus F1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	29,50%	27,90%	27,50%	7,10%	7,90%
Venelane	2,70%	3,90%	30,40%	62,60%	0,50%
Küsimus F5A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	8,50%	28,70%	35,20%	24,60%	3,00%
Venelane	60,30%	35,10%	3,20%	0,20%	1,10%
Küsimus F5B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	5,10%	23,00%	37,40%	33,30%	1,20%
Venelane	56,00%	38,10%	4,10%	1,40%	0,50%
Küsimus F5C					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÕELDA
Eestlane	22,40%	46,50%	20,60%	5,30%	5,10%
Venelane	1,10%	5,70%	50,80%	39,20%	3,20%

Tabel 2 järg

Küsimus F5D					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÖELDA
Eestlane	69,70%	27,10%	1,60%	1,00%	0,60%
Venelane	21,30%	48,10%	24,50%	4,30%	1,80%
Küsimus A4-A					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÖELDA
Eestlane	41,20%	43,60%	12,50%	2,00%	0,80%
Venelane	10,20%	20,60%	47,60%	19,70%	1,80%
Küsimus A4-B					
	Täiesti nõus	Pigem nõus	Pigem ei ole nõus	Ei ole üldse nõus	EI OSKA ÖELDA
Eestlane	47,90%	38,80%	10,10%	1,80%	1,40%
Venelane	3,20%	10,00%	48,10%	37,40%	1,40%
Küsimus A1					
	Kindlasti A	Pigem A	Pigem B	Kindlasti B	EI OSKA ÖELDA
Eestlane	50,90%	30,50%	11,50%	3,40%	3,80%
Venelane	6,80%	11,30%	35,60%	45,80%	0,50%

Lisaks sagedustabelitele kontrollis autor uuritavate rahvuste ja uurimisküsimuste olulisuse tugevust hii-ruut testi ning korrelatsioonianalüüsi alusel. Eesmärgiga leida kinnitust, kas sagedustabelites saadud andmed on tugevuse skaalal seostavad uurimisfookusega st milline on seos rahvustunnuse ning uuritava väite vahel. Korrelatsioonianalüüsi sisuks on määrata vaadeldavate tunnuste omavahelise seose tugevust, antud töö kontekstis siis määrata seose tugevust skaalal rahvustunnus ja uuritava väite vahel. Korrelatsioonianalüüsi seoseid tõlgendatakse skaalal -1...+1, kus esimene näitab tugevat samasuunalist seost, teine tugevat vastassuunalist seost ja kui korrelatsioon on 0, siis seos puudub. Käesoleva töö tulemuste kontekstis tähendab positiivne korrelatsioon olukorda, kus mõlemate uuritavate rahvusgruppide arvamused kas ühtivad või lahknevad. Kui korrelatsioon on positiivne, tähendab see olukorda, kus mõlemate rahvuste arvamused samas küsimuses on ühtivad, kui korrelatsioon on negatiivne, siis arvamused uuritavas küsimuses lähevad lahku.

Tabel 3: korrelatsioonanalüüsi tulemused, autori arvutused.

Hüpotees	Kontrolliv küsimus	Korrelatsioonikordaja	Olulisus	Tulemus
H1	F2	-0,4	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
	F3	-0,5	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
H2	F4 A	-0,5	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
	F4 B	-0,46	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
H3	F1	0,24	on oluline	positiivne nõrk korralatsioon
H4	F5 A	-0,5	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
	F5 B	-0,46	on oluline	negatiivne mõõdukas korrelatsioon
	F5 C	0,27	on oluline	positiivne nõrk korralatsioon
	F5 D	0,29	on oluline	positiivne nõrk korralatsioon
	A4-A	0,31	on oluline	positiivne nõrk korralatsioon
H5	A1	0,31	on oluline	positiivne nõrk korralatsioon
	A4-A	0,32	on oluline	positiivne nõrk korrelatsioon
	A4-B	0,46	on oluline	positiivne mõõdukas korrelatsioon

Esmapilgul saab kohe tõdeda, et enamus korrelatsioonikoefitsientidest on kas nõrk või mõõdukas, kuid täpsem analüüs ning tõlgendamine toimub järgnevas alapeatükis.

4.2. Analüüsitulemuste tõlgendamine

Lähtudes töös püstitatud uurimisülesannetest ja hüpoteesidest saab sagedustabelitele ning korrelatsioonianalüüsi tulemustele toetudes väita järgmist:

H1. Venekeelsete elanike tajutav sotsiaalne staatus tööjõuturul on madalam võrreldes eestlastega.

Hüpoteesi kontrollimiseks koostatud sagedustabelist küsimuse F2 baasil nähtub, et eestlased tunnistavad pea 65% ulatuses antud probleemi pigem väheteravaks. Samas pea kolmandik vastajatest on seisukohal, et nimetatud probleem on olemas, ehk tunnistavad teravaks probleemiks erinevast rahvusest inimeste ebavõrdsust Eesti tööturul. Venekeelsetest vastajatest olid enam, kui 89% seisukohal, et erinev kohtlemine Eesti tööturul on väga terav või terav

probleem. Lisaks uuriti esitatud väidet küsimuse F3 alusel, mille tulemusena võib väita, et 80% eestlasi ei häiri eri rahvuste erinev kohtlemine tööturul, samas pea 90% venelastest väitsid vastupidist.

Kontrollides seose tugevust korrelatsioonianalüüsis võib väita, et korrelatsioon oli mõlemal juhul negatiivne, st eri rahvusest inimesed olid üksteise suhtes vastupidisel seisukohal. Tulemusena võib väita, et venekeelsed inimesed tajuvad tugevamalt ebavõrdsust tööturul ning peavad seda oluliseks ja väga teravaks probleemiks.

Seega võib väita, et probleem erinevast rahvusest inimeste ebavõrdsest kohtlemisest tööturu kontekstis on olemas, seda tunnistavad lisaks venelastele osaliselt ka eestlased, kuid arvatult on põlisrahva suhtumine antud küsimusse leebem või ei ole häiriv.

H2. Venekeelsed elanikud usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestikeelsed inimesed on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu.

Hüpoteesi kontrollimiseks uuriti kas tööturu ebavõrdsus on pigem riigi poliitikast tulenev või lähtub probleem venekeelsetest elanikest endast. Hüpoteesi kontrollimiseks oli esitatud kokku kaks põhjust kaks eri väite najal ja tulemuseks saadi, et 80% eestlastest näevad ebavõrdsuse peamise põhjusena pigem venekeelsete inimeste endi suutmatust või soovimatust tööturul hakkama saada, kui et põhjuseks on riigi poliitika. Samas venekeelsed vastajad 85% ulatuses näevad ebavõrdsuse peamise põhjusena riigi poliitikat. Teise väitepaari alusel saab tõdeda, et 68% eestlastest leiavad, et eestlased osutuvad tööturul edukamateks ausas konkurentsis ja vähem tunnistavad, et eestlasi edutatakse nende päritolu tõttu. Samas venekeelsed vastajad leidsid 90% ulatuses ebavõrdsuse peamise põhjusena venekeelsete elanike endi rahvuslikku päritolu.

Korrelatsioonanalüüs andis nimetatud väidete puhul samuti negatiivselt mõõduka korrelatsiooni, mis kinnitab eeltoodud väiteid et kaks rahvust on antud küsimuse kontekstis diametraalselt vastupidisel seisukohal.

Antud tulemuste valguses saab tõdeda, et venekeelsete elanike halvem olukord tööturul on tõlgendatud väga selgelt lähtudes kahe rahvusgrupi erinevast positsioonist ja staatusest Eesti ühiskonnas. Vähemusrahvus tunnetab selgelt nii riigipoolset suhtumist kui ka erinevast sotsiaalsest staatusest tulenevat ebavõrdsust.

H3. Tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venekeelsed vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestikeelsed inimesed leiavad põhjuseks venekeelsete elanike endi soovimatust integreeruda.

H4. Eestikeelsed elanikud peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks venekeelsete elanike paremaks integreerimiseks Eesti ühiskonda sh tööturule.

Hüpotees H3 ja H4 paikapidavust kontrolliti kahe küsimustepaari lõikes, esimene neist keskendus riigipoolsete meetmete võimalikku sekkumist, teine küsimus keskendus eestikeelsele haridusele ja selle võimalikule mõjule ebavõrdsuse vähendamiseks. Küsimus F1, mis väitis, et eestlaste ja venelaste ebavõrdsuse üheks tunnuseks on palgalõhe eestlaste kasuks ning uuriti, kas selline olukord on normaalne ja vajaks riigi sekkumist. Sellele küsimusele andsid eestlastest vastajad kõige ühtlasemaid vastuseid. Kui umbes 60 % väitsid, et sissetulekul põhinev ebavõrdsus ei ole nende arvates probleem ja riik ei peaks siin sekkuma, siis tervelt kolmandik vastajatest leidis vastupidiselt olukorra olevat mittenormaalne ning pooldaksid riigipoolseid meetmeid ebavõrdsuse vähendamiseks. Venekeelsetest vastajatest 90% leidsid olevat palgapõhise ebavõrdsuse probleemina ning küsimus vajaks riigipoolse sekkumist, mis on ka oodatav tulemus.

Korrelatsioonikoeffitsient antud küsimuses oli 0,24, mis näitab mõõdukalt tugevat seost rahvuse ja vastuse hinnangute osas.

Järgmisena uuriti antud hüpoteesi valguses mida tuleks teha Eesti tööturul ebavõrdsuse vähendamiseks ja võimalikke lahendusi oli 4, milledest igäühe puhul tuli vastajatel anda oma hinnang. Need valikud olid järgmised:

- a) riik peaks vastu võtma meetmed, mis tagaksid venekeelsete elanike võrdsemad võimalused tööturul;
- b) riik peaks pehmendama keelenõudeid ametikohtadel ja piirkondades, kus ei lähe eesti keele oskust nõutud määral praktiliselt vaja;
- c) riik teeb juba piisavalt palju vähemuste võrdsuse kindlustamiseks ja seetõttu ei ole vaja midagi muuta;
- d) venekeelsed elanikud peaksid ise ole aktiivsemad vajaliku keeleoskuse ja kvalifikatsiooni omandamisel.

Eestlased vastasid eeltoodud väidetele järgmiselt: punktis a) olid eestlased samuti seda meelt, et pigem peaks riik võtma kasutusele meetmed eri rahvusest elanike võrdsemaks kohtlemiseks tööturul. Seda kinnitasid vastajad pea 35% ulatuses. Kuid loomulikult oli rõhuv enamus vastajatest (ca 60%) seda meelt, et midagi muuta ei ole vajadust. Venekeelsed elanikud olid selles küsimuses pea täies ulatuses seda meelt, et riigi kohus on sekkuda sellisesse ebavõrdsusse. Korrelatsioonikoefitsient antud punktis oli -0,5, mis kinnitab rahvuste erinevat suhtumist antud problemaatikasse.

Punktis b) leidsid eestlastest vastajatest 23%, et nad nõustuksid väitega, kus riik peaks osaliselt keelenõudeid pehmendama, samas venelastest vastajate hulgas oli täiesti või pigem nõustujate osakaal 95%. Korrelatsioonikoefitsient -0,46 kinnitab kahe rahvuse erinevat suhtumist antud küsimusse.

Punktis c) olid taas eri rahvuste esindajad üldiselt eri meelt selles osas, kas riik teeb juba täna olulisi pingutusi vähemuste võrdsuse likvideerimisel. Vaid 26% eestlastest ei olnud nõus antud väitega, samas 90% venekeelsetest vastajatest oli seisukohal, et riik ei tee suurt midagi tööturu ebavõrdsuse vähendamise nimel. Korrelatsioonikoefitsient 0,27 annab tunnistust, et kuna vastused ei olnud lähtuvalt rahvusest kahes eri äärmuses, siis ka teatud hulk eestlasi on venelastest vastajatega ühel arvamusel.

Punktis d) leidis enamik eestlastest vastajatest (sisuliselt 100%), et venekeelsed elanikud peaksid ise olema aktiivsemad eesti keele omandamisel, samas venekeelsete vastajate vastav suhe oli jaotunud vastuste keskmisse ossa – 48% olid nõus antud väitega, 25% pigem ei olnud nõus. Ka korrelatsioonikoefitsient 0,29 kinnitas positiivset kuid nõrka seost.

Antud väidete kokkuvõtteks võib tõdeda, et venekeelsed elanikud on selgelt seda meelt, et riigil on suurem kohustus ja roll sekkuda tööturu ebavõrdsuse vähendamiseks ning et eesti keele oskamine ei ole nii oluline, vajalik ja esmatähtis tööturul valitseva diskrimineerimise põhjusena. Samas eestikeelsed vastajad olid valdavalt vastupidisel seisukohal, ja mõnel juhul, kus leiti, et siiski võiks riik siinkohal üles näidata suuremat sekkumist ja aktiivsust.

Järgnevalt uuriti kahe hüpoteesi, H3 ja H4 kontekstis ka seda, milline on eri rahvuste suhtumine peamiselt eestikeelsesesse gümnaasiumiharidusse ja ka see on peamine argument ebavõrdsuse vähendamiseks. Hüpoteesi testimiseks oli analüüsitavaks küsimuseks: „kuivõrd nõustute või ei nõustu väitega, et ainus viis, mis tagab vene noortele piisava eesti keele oskuse tööturul, on peamiselt eestikeelne gümnaasiumiharidus?“.

Eestlastest vastajad olid 84% osakaaluga seda meelt, et piisav eesti keele oskus juba gümnaasiumiastmes on oluline, samas leidsid venekeelsetest vastajatest sama olevat 70% vastanutest. Korrelatsioonikoefitsient 0,31 kinnitab samasuunalist kuid mitte väga tugevat seost antud küsimuse osas.

Üldiselt võib siinkohal väita, et siiski on eestikeelse gümnaasiumihariduse osas pigem positiivne trend, nii venelased kui ka loomulikult eestlased peavad oluliseks noorte eesti keele oskust ja selle saavutamist juba kooliõppimise ajal.

H5. Suurema eestikeelse õppe osakaal üldhariduskoolides tagab suurem integreerituse Eesti ühiskonda.

Selle hüpoteesi tõestamiseks kasutati küsimusi: „kas kõigis Eestis tegutsevates vene gümnaasiumites peab aineõpe toimuma peamiselt eesti keeles?“; juba eelnevalt toodud küsimus, kas ainus viis, mis tagab vene noortele piisava eesti keele oskuse tööturul, on peamiselt eestikeelne gümnaasiumiharidus? ja „kuna Eestis on ainult üks riigikeel – eesti keel, peab riigi poolt rahastatud haridus olema peamiselt eestikeelne?“

Esimesele küsimusele vastasid eestlased 80% ulatuses et jah, kõigis Eestis tegutsevates gümnaasiumides peab vähemalt 60% ulatuses toimuma eesti keeles, samas venekeelsed vastajad olid seda meelt, et eestikeelne õpe peaks olema vaid mõnedes vene gümnaasiumidest eestikeelne. Korrelatsioon antud punktis oli 0,31, mis näitab, et osaliselt kattusid eestlaste ja venelaste arvamused antud küsimuses.

Teise küsimuse valguses saab väita eelmise arutelu põhjal, et enamus eestlastest (84%) ja venelastest 30% olid selles küsimuses ühte meelt – eestikeelne õpe on peamine tegur, mis tagab noorte eduka integreerimise tööturule. Korrelatsioon antud küsimuses oli 0,32, mis ühtib sisuliselt eeltoodud analüüsisõnaga.

Kolmandale küsimusele – eesti keele, kui ainukese riigikeele ja sellest tingitud eestikeelse õppe osas vastasid eestlased pea 90% ulatuses nõustuvalt, venekeelsed vastajad olid antud küsimuses pigem või üldse mittenõustuvad (85%) ulatuses. Korrelatsioon oli 0,46, mida võiks tõlgendada selliselt, et mõlema rahvusgrupi osas oli tugev seos rahvuse ja väitega nõustumise/mittenõustumise kontekstis.

Hüpoteesi H5 analüüsi kokkuvõtteks võib tõdeda, et taaskord olid rahvusgrupid selles küsimuses eri meelt, kas eestikeelne õpe on oluline tegur edukaks hakkamasaamiseks tööturul.

Kui eestlased olid üldiselt sellel arvamusel, et eestikeelne õpe on oluline ja vajalik, siis venekeelsed vastajad pigem antud väitega ei nõustunud.

Uurimisküsimuste ja hüpoteeside testimise tõlgendamine

Lähtudes magistritöös püstitatud eesmärkidest võib järeldada järgmist:

1. Kas ja millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eri rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset ja majanduslikku staatust ning olukorda tööturul Eestis? Võib väita, et probleem erinevast rahvusest inimeste ebavõrdsest kohtlemisest tööturu kontekstis on olemas, seda tunnistavad lisaks venelastele osaliselt ka eestlased. Leidis kinnitust väide, et venekeelsed elanikud, ehk vähemusrahvus tunnetab probleemi oluliselt teravamalt kui põlisrahvus, samas ei saa väita, nagu eestlased ei tunnistaks probleemi olemasolu. Lähtudes magistritöö aluseks olevast väljateoreetilise subjektipositsiooni teooriast, saab väita, et esineb tugev polariseerumine ning kaks rahvusrühma positioneeruvad tööturu kontekstis sotsiaalsel välja asümmeetrilises positsioonis. On selgelt eristatavad domineerija ja domineerivata positsioonid, mõlemad grupid tunnistavad ebavõrdsuse olemasolu, samas kui domineeritavale positsioonile selline olukord sobib ning on põhjendatud, vastaspoolele aga mitte.
2. Millised on venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused? Kuna uurimisküsimust analüüsiti ning vastuseid otsiti nelja tunnuse – so riigi suhtumine ja poliitika, venekeelsete elanike endi suhtumine, eestlaste kui põlisrahvuse eelistamine ja uskumus, et eestlased on lihtsalt edukamad, siis tulemuste valguses saab tõdeda, et venekeelsete elanike halvem olukord tööturul on tõlgendatav väga selgelt lähtudes kahe rühma erinevast positsioonist ja staatusest Eesti ühiskonnas. Vähemusrahvus tunnetab selgelt nii riigipoolset suhtumist õigemini selle puudumist kui ka erinevast sotsiaalsest staatusest tulenevat ebavõrdsust. Eestlased peavad endid paremaks nii sotsiaalselt positsioonilt võetuna kui ka usuvad staatusest tulenevasse eelisõigusesse. Sama kinnitab ka relatsioonilise lähenemise postulaat, et ebavõrdsus tuleneb mitte sotsiaalsest toimijast endist vaid tegemist on välja konstrueeritud sotsiaalse positsiooniga, kus ühte sama nähtust saab erineva toimija seisukohalt tõlgendada temale mugaval ning põhjendatud viisil.

3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul? Ootuspäraselt ootavad venekeelsed elanikud suuremat riigipoolset sekkumist ning ei pea eesti keele oskust niivõrd oluliseks, kui eestlased on selles küsimuses vastupidisel seisukohal. Mõnevõrra siiski pehmendas antud dihhotoomiat asjaolu, et ka eestlased osaliselt tunnistavad asjaolu, et riik peaks ebavõrdsuse vähendamisel probleemi lahendusse sekkuma, kuid keeleoskuse küsimuses ollakse rangemad ning eeldatakse, et sõltumata rahvusest on vajalik ja kohustuslik eesti keele õppimine ja oskamine. Erinev sotsiaalne positsiooni toodab erinevaid tõlgendusi. Domineeritav grupp püüab leida vastutõlgendusi, miks ja kuidas peaks sotsiaalset ebavõrdsust vähendama ning domineerija ise põhjendab tekkinud ebavõrdsust temale sobival viisil ja väljakujunenud diskursiivsel viisil.

4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul? Antud küsimus on osaliselt vastatud juba eelmises punktis, kus rahvusgrupid jäid eri arvamustele, mõningate eranditega.

Hüpoteeside tõestus/ümberlükkamine

Lähtudes eeltoodud analüüsist, uurimisküsimuste vastustest võib magistritöös püstitatud hüpoteese lugeda tõestatuks/ümberlükatuks järgmiselt:

Tabel 4: hüpoteeside tõestamine, autori arutelu:

Hüpotees	Tulemus	Kommentaariid
H1	Leidis kinnitust	Venekeelsete elanike tajutav sotsiaalne staatus tööturul on madalam, mida selgelt näitavad uuringutulemused, kus venelased tunnetavad probleemi teravamalt ning see on ka vastajate hinnangul väga häiriv tegur

H2	Leidis kinnitust	Venekeelne elanikkond usub, et eri rahvuste erinev staatus on sotsiaalselt konstrueeritud
H3	Leidis kinnitust	Venekeelsed elanikud usuvad et kuna tööturu probleeme saab lahendada vaid riigi sekkumisega, samas eestlastest vastajad on seda meelt, et venelased ise ei näita üles soovi Eesti ühiskonda integreeruda
H4	Leidis kinnitust	Eesti keele oskust peavad eestlased üheks peamiseks kriteeriumiks, mis tagaks eri rahvuste võrdsema kohtlemise
H5	Leidis kinnitust osaliselt	Kuna hüpotees oli sõnastatud mõlema rahvusgrupi seisukohalt samamoodi, siis kinnitust leidis eestlastest vastajate arvamus, samas venekeelsed vastajad ei olnud samas suures osas seda meelt, et eestikeelne õpe tagaks parema integreerituse Eesti ühiskonda, sh tööturule

4.3. Arutelu

Käesoleva magistritöö probleemseade – etniline diskrimineerimine Eesti tööturu kontekstis ja selle taastootmise mehhanismid tõlgendamine toetub Max Weberi kolmedimensionaalse

sotsiaalse kihistumise kontseptsioonile, mille kohaselt määrab inimese sotsiaalse staatuse ühiskonnas tema majanduslik seisund, sotsiaalne prestiiž ning sellest tulenev sotsiaalne paiknemine. Kuna ühiskond kujutab endast võimuhete keerukat konstruktsiooni ja hierarhiat, siis Weberi mudeli järgi on võimuhete aluseks ühiskonnagrupid oma staatusega ja sellest tulenevate klassikuuluvuse elementiga nagu võim, prestiiž ja majanduslik seisund. Võim on üks sotsiaalse kihistumise vormidest, mis tuleneb staatusest ning sellest tekkivatest uskumustest, väärtustest, käitumismustritest ning erinevate sotsiaalsete klasside omavahelistest suhetest andes klassidele nende vahendid kasutamaks võimu teiste üle.

Käesolevas magistritöös vaadeldud sotsiaalse ebavõrdsuse ja diskrimineerimise olemus Eesti tööturu kontekstis on määratletud kahe sotsiaalse grupi, mis erinevad üksteisest eelkõige rahvusliku kuuluvuse alusel, eestlaste ja venelaste omavahelistest suhetest ning nende suhete tekkimise mehhanismidest ja taastootmisest. Vaadeldav probleem – etniline ebavõrdsus on Eesti ühiskonna tuntav, nähtav ja mõõdetav suurus, mille põhjused ja avaldumine on baseerunud nii ajaloolistel, sotsiaalsetele kui ka praktilistel põhjustel. Ajalooline mälu, põlisrahvuse staatus, selle kinnistumine ning erinevad ootused kahe rahvusrühma vahel on Eesti sotsiaalse kihistumise üheks peapõhjuseks.

Bourdieu järgi on ühiskonnas sotsiaalsel väljal kaks gruppi – domineerija ja domineeritavad. Domineerivad struktuurid taastoodavad oma narratiive ning seekaudu üritavad näida, et need oleks justkui õiged ja sobivad narratiivid kõigile, ning et neid ei peaks kahtluse alla seadma (Kunitsõn, 2018).

Magistritöö eesmärgiks oli uurida, kas ja kuidas leiavad erinevad subjektipositsioonid Eesti tööturul esinevat etnilist ebavõrdsust probleemiks ning mis võiks olla sellise olukorra põhjuseks ja lahendusteks. Analüüsi tulemustest järeldub, et erinevad subjektipositsioonid, lähtuvalt oma paiknemisest sotsiaalsel väljal, näevad Eesti tööturгу etnilise segregatsiooni osas erinevalt. Enamus eestlastest on lähtuvalt oma subjektipositsioonist seisukohal, et olukord Eesti tööturul ei ole probleemne ning diskrimineerimine puudub või ei ole ühiskonnas teravaks probleemiks, ning leiti, et venelased on oma halvemas seisukorras ise süüdi, oskamata hästi eesti keelt. Venelaste halb keeleoskus ja eestlaste eelistamine tööturul on pigem loomulik ning loogiline situatsiooni selgitus. Peamise lahendusena venelaste ja eestlaste sotsiaalse ebavõrdsuse vähendamiseks nähakse venelaste paremat keeleoskust. Eestlase uskumus ja narratiiv käsitleb eestlasi põlisrahvuse esindajana eelisseisundis olevaks sotsiaalseks rühmaks ning ei eestlased ise ega ka riik ei peaks midagi ette võtma, olukorra muutmiseks.

Erinevatest subjektpositsioonidest tulenev narratiivne tõlgendus eri rahvusrühmade seisukohalt tõendab tugeva asümmeetria olemasolu ning tugevale etnilisele konfliktile tööturu kontekstis. Domineeriv toimijate grupp tugineb oma väljakujunenud seisukohtadele põhjendades oma eelisseisundit talle omaste diskursiivsete väljaütlemiste kaudu. Võib väita, et selline jätkuv positsioneerimine taastoodab etnilist ebavõrdsust ning seni kui lõhe kahe etnilise grupi sisemistes hoiakutes, käitumisviisides ja positsioonide kinnistumisel jätkub, ei ole ebavõrdsuse vähenemist ette näha. Võib ka väita, et nagu väljal püüavad toimijad oma positsioone õigustada ja see on mõlemale poolele kasulik, siis ei ole ka kumbki grupp otseselt huvitatud etnilise lõhe vähendamise eest Eesti ühiskonnas.

Magistritöös uuritud nähtust saab analüüsitud tulemuste põhjal seostada üsna veenvalt ka teiste teooriate võtmega, mida on välja toonud nii Weber kui ka Ridgeway oma staatuseuskumuste teoreetiliste selgitustega. Kuna sotsiaalsete klasside ebavõrdsused on kõige enam tingitud majanduslikest turusuhetest, majandusressursside ebavõrdsusest jaotusest ja sellest tingitud majanduslikust eelisest, võib antud töö kontekstis väita, et ebavõrdsus töökohal, ebavõrdsed võimalused tööturule sisenemisel, eri rahvusgruppide tajutav erinev kohtlemine ja nn klaaslae efekt on Eestis loonud ebavõrdsuse sissetulekute tasandil, mis oma edasistes arengutes põhjustavad samuti ebavõrdsuse majanduslikus plaanis, määratlevad eri rahvusgruppid tihtipeale elama eri piirkondades ning lõpuks loovad erinevused ka igapäevasel suhtlustasandil eestlaste ja venelaste vahel.

Olles kord määratud sotsiaalselt madalamasse klassi, sellega kaasnevate teistsuguste elutingimuste ning sotsiaalse suhtluse tasandil, taastoodab selline sotsiaalne ebavõrdsus järgmiste põlvkondade tasandil jätkuvat erinevat suhtumist erinevatesse rahvusgruppidesse. Selline majanduslikel alustel tekkiv diskrimineerimine avaldub ka poliitilise võimu puudumisel ja võimetuses seda omandada, nagu näitab ka venelaste vähenenud võimalus ning võimekus kaasa rääkida poliitilise elu tasandil.

Kuna tööturult alguse saanud ebavõrdsus kandub üle muudesse eluvaldkondadesse, siis tekib sotsiaalse staatuse alusel edasine kihistumine ka nähtavate tarbimisharjumuste, väärtushinnangute ning sotsiaalsete võrgustike näol, mis veelgi enam kapseldavad ja eraldavad kahte rahvusgruppi oma sotsiaalsesse „kasti“.

Kuna Weberi järgi on erineva staatusega inimrühmade sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus tihtilugu ka ideoloogiline nähtus. Iga ühiskond, ka Eesti, loob ja säilitab oma põlisrahva

kõrgema staatuse tarbeks oma legitiimse ideoloogia, mis aitab väljakujunenud kihistumist säilitada. Eesti kontekstis ja antud magistritöö uurimistulemustele tuginedes on selleks uskumus, et venekeelsed elanikud on oma madalamas sotsiaalses staatuses ise süüdi, neil puudub soov ja tahe Eesti ühiskonda integreeruda, puudub soov omaks võtta Eestis kehtivaid moraali- ja väärtusnorme, puudub tahe õppida Eesti keelt. Venekeelsed elanikud omakorda näevad probleemina riiklikku poliitikat, mis diskrimineerib kõiki teisi, va põlisrahvust, soovitakse venekeelne haridus ja kultuur väljasuretada, mis omakorda süvendab venekeelse elanikkonna vastuseisu ning soovi iga hinna eest oma sotsiaalse staatusega kaasaskäivaid väärtusi säilitada.

Weberi kahese privilegerituse mõiste jaotuse järgi on ühiskonnas positiivselt ja negatiivselt privilegeritud rühmad. Esimesed õigustavad oma jõudu, eeliseid ja privileege ideoloogiliselt. Eesti kontekstis on selleks eestlaste uskumus, et ollakse põlisrahvana olemuslikult määratud kõrgemasse klassi kuuluvatena. Samas negatiivselt privilegeritud rühmad ehk siis venelased, on loonud oma habituse, mis sisaldab selgitusi selle kohta, miks ja kuidas nende tõeline au „varastati“ domineeriva klassi poolt.

Kuna kõik me mõningaid omadusi väärtustame ja teisi põlgame, siis tehes seda oma sotsiaalse rühma liikmetena teiste sotsiaalsete rühmade liikmete suhtes, siis omistame neile teatava sotsiaalse staatuse. Weberi järgi madala staatusega gruppi kuulumine, näiteks rahvusvähemused, toob tagajärjeks madalama töötasu, madalama staatusega ametitesse kuulumise ja vähese lootuse edusammudele. Seda nähtust saab Eesti tööturu kontekstis näha mõõta ning hinnata. Seda tunnistavad nii eestlased kui ka venelased. Kusjuures enamasti mitte otseselt ratsionaalsetel põhjendustel vaid tuginedes oma klassikuuluvuse sotsiaalsete parameetrite alusel.

Sarnaselt Weberile sotsiaalse ebavõrdsuse olemust käsitlenud Cecilia Ridgeway on toonud välja kolm peamist põhjust ebavõrdsuse tekkel: ebavõrdsus, mis põhineb ressursside ja võimu omamisel, sellest tulenevad staatuseuskumused sotsiaalsetest erinevusest ning sotsiaalsetel tunnustel eristatavad grupid, mis põhinevad rassilistel, soolistel või elustiilipõhistel tunnustel loovad uskumuse, et eeltoodud erinevused on ebavõrdsuse loomise üheks põhjuseks. Antud töö kontekstis saab kinnitada, et Eesti rahvusepõhine diskrimineerimine on määratletav kõigi kolme tunnuse alusel. Kuna põlisrahvusel on suurem ligipääs tööturule, kõrgem sissetulekute tase, sellest tingitud parem ligipääs majanduslikele ressurssidele, parem ligipääs võimule, siis on sellest tekkinud Ridgeway tõlgenduses olukord, kus eestlased peavad end paremateks ja

kõrgemasse sotsiaalsesse klassi kuuluvateks eeltoodud tunnustele tuginedes. Selleks, et seda ideoloogiat kinnistada, et püsida võimul, tuleb ressursside ja võimu kontrollimist tugevdada kategooriliste erinevustega inimeste sotsiaalsete tunnuste, antud kontekstis siis rahvusliku kuuluvustunde alusel. Nii moodustuvadki ühiskonnas uskumused, et teatud tüüpi inimesed on paremad kui teised.

Magistritöö 1. peatükis toodud Ridgeway näide veendumusest, et mehed on paremad kui naised kinnistas meeste nn kõrgemat staatust võrreldes naistega. Sama näite alusel võib väita, et Eesti ühiskonnas on sarnane sotsiaalse kihistumise konstruktsioon rahvuspõhise tunnuse alusel. Eestlased, omades ressursse ja võimu, samas kui venelastel seda pole või on vähem, loob samasuguse uskumusteooria ühe sotsiaalse klassi eelisseisundist teise (teiste) klasside ees.

Ning lõpuks, kuna diskrimineerimist on võimalik eristada personaalsest ja institutsionaalsest vaatepunktist, siis otseselt tajutav ebavõrdsus antud töö tulemuste valguses eksisteerib nii ühel kui teisel viisil. Kuna venekeelsed elanikud rõhutasid tugevalt riikliku poliitika kas siis puudulikkust või sobimatust enda positsiooni kontekstis, võib väita, et Eestis eksisteerib tugevalt ka institutsionaalne diskrimineerimine, mida võib antud juhul siis kinnitada venekeelsete elanike mittesooviga aktsepteerida eesti keele rolli ja tähtsust Eesti ühiskonnas ning tajutavat soovimatust seda omandada.

Kokkuvõtteks töö tulemuste valguses võib väita järgmist:

- Etniline diskrimineerimine Eesti tööturul on tuntavalt tajutav nähtus, seda kinnitavad nii eestlaste kui ka venelaste rahvusühendid;
- Eelkõige venekeelne elanikkond näeb olukorda pigem teravana ning tuntavana, samas kui eestlased olukorra tõsidust nii olulises valguses ei tunneta;
- Ebavõrdsuse põhjustena võib välja tuua nii personaalseid kui ka institutsionaalseid aspekte: eestlased tunnetavad ebavõrdsust tulenevat peamiselt venelastest endast, samas kui venelased näevad võimalusi muuta riiklikku poliitikat;
- Eestlaste tajutavalt madalam tunnetus ebavõrdsuse ilmingute osas on tingitud erinevate sotsiaalsete gruppide erinevast sotsiaalsest staatusest – eestlased usuvad, et venelaste madalam staatus tööturul on nende enda süü ja riiklik poliitika siin palju kaasa aitama ei pea;

- Eestlaste hinnangul on venekeelse elanikkonna ebavõrdsema olukorra üheks peamiseks põhjuseks vähene eesti keele oskus ning soovimatus seda omandada. Eestlased peavad eesti keele oskust vajalikuks ja vältimatuks ning oluliseks osas nende loodud sotsiaalsest uskumusest, mis baseerub eestikeelsel ühiskonnal;
- Eestlaste ja venelaste suhteid tööturu kontekstis saab üsna selgelt tõlgendada kui kahe sotsiaalse grupi erinevat staatusseisundit ja sellest tulenevaid erisusi – uskumused, käitumine, ootused;
- Eesti tööturu ebavõrdsuse selgitamisel saab tugineda Weberi ja Ridgeway väidetele ressursside olemise ebavõrdsuse osas ja sellest tulenevate ebavõrdsete võimaluste kohta ühiskonnas.
- Eesti ühiskond on kihistunud sotsiaalsete tunnuste alusel, milleks eelkõige on rahvuslik kuulumine. Selline kihistumine on nii reaalsete tegurite mõju kuid eelkõige sotsiaalne konstruktsioon, omamoodi kaitsemehhanism eestlaste endi poolt kaitsmaks end ja oma sotsiaalset positsiooni väikese kui antud riigis siiski põlis- ja enamusrahvusena.

KOKKUVÕTE

Eestis viimase 25 aasta jooksul aset leidnud muutused on tekitanud olukorra, kus Eestis eksisteerivad kõrvuti kaks etniliselt ja kultuuriliselt erinevat rahvusgruppi, eesti- ja venekeelne elanikkond. Nende kahe grupi koeksisteerimist vaadeldes võib tõdeda, et ühiskondlikus

elulaadis erinevad kahe rahvuse igapäevaelu, osalemine sotsiaalses sfääris, elulaad, kombestik aga ka võimalus võimalus osaleda tööturul üsna tugevalt.

Eelkõige puudutab see asjaolu, et venekeelse elanikkonna sotsiaalne staatus on Eestis võrreldes põlisrahvusega oluliselt madalam, ligipääs tööturule, madalam palgatase ja sotsiaalne tõrjutus on peamised probleemid, mis tekitavad kahe rahvusgrupi vahelisi konflikte. Peamiselt on seda seletatud venekeelse elanikkonna vähese või puuduliku keeleoskusega, soovimatusega ennast Eesti oludega kohandada, tugev side Venemaaga ning elamist venekeelses info- ja meediaruumis.

Magistritöös seatud uurimisprobleemele - analüüsida Eesti tööturu etnilise ebavõrdsuse olukorda, selle taastootmise ning ümberkujundamise mehhanisme püstitati eesmärgiks leida kas ja millisel määral esineb Eestis venekeelsete inimeste erinevat kohtlemist tööturul ja sellest tingitud sotsiaalset ebavõrdsust lähtudes venelaste ja eestlaste erinevatest sotsiaalsetest positsioonidest ning staatusest Eesti ühiskonnas.

Magistritöös oli püstitatud uurimisküsimused:

1. Kas ja millisel määral tunnetavad eestlased ja venelased eri rahvusest inimeste erinevat sotsiaalset ja majanduslikku staatust ning olukorda tööturul Eestis?
2. Millised on venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajutavad põhjused?
3. Milliseid võimalusi näevad erinevast rahvusest inimesed venelaste ebavõrdse kohtlemise vähendamiseks Eesti tööturul?
4. Kuidas tunnetavad eri rahvusest inimesed eesti keele õpetamise vajalikkust vene gümnaasiumites vene noorte paremaks hakkamasaamiseks tööturul?

Milledele otsiti vastuseid 2015. aasta läbi viidud uuringu DIMA (*Political and socio-psychological determinants of inclusive integration context, funded by the Norwegian Financial Mechanism EMP 138, 2013-2017*) andmetele tuginedes. Uuringutulemuste kvantitatiivanalüüsi tulemuste tõlgendamine baseerus Max Weberi sotsiaalse ebavõrdsuse ja kihistumise teooriale ning Cecilia Ridgeway staatusekumuste teooriale.

Magistritöös oli püstitatud 5 hüpoteesi:

H1: venekeelsete elanike tajutav sotsiaalne staatus tööturul on madalam võrreldes eestlastega.

H2: tööturu ebavõrdsuse peamise regulaatorina näevad venekeelsed vastajad riigi olulisemat sekkumist, samas kui eestikeelsed inimesed leiavad põhjuseks venekeelsete elanike endi soovimatust integreeruda.

H3: venekeelsed elanikud usuvad, et eri rahvusgruppide erinev staatus ning ebavõrdne kohtlemine on sotsiaalselt konstrueeritud ning eestikeelsed inimesed on Eesti ühiskonnas kõrgema staatusega nende päritolu tõttu.

H4: eestikeelsed elanikud peavad eesti keele oskust oluliseks kriteeriumiks venekeelsete elanike paremaks integreerimiseks Eesti ühiskonda sh tööturule.

H5: suurema eestikeelse õppe osakaal üldhariduskoolides tagab suurem integreerituse Eesti ühiskonda.

Töö tulemustena võib väita, et

- Etniline diskrimineerimine Eesti tööturul on tuntavalt tajutav nähtus, seda kinnitavad nii eestlaste kui ka venelaste rahvusühendused;
- Eelkõige venekeelne elanikkond näeb olukorda pigem teravana ning tuntavana, samas kui eestlased olukorra tõsidust nii olulises valguses ei tunneta;
- Ebavõrdsuse põhjustena võib välja tuua nii personaalseid kui ka institutsionaalseid aspekte: eestlased tunnetavad ebavõrdsust tulenevat peamiselt venelastest endast, samas kui venelased näevad võimalusi muuta riiklikku poliitikat;
- Eestlaste tajutavalt madalam tunnetus ebavõrdsuse ilmingute osas on tingitud erinevate sotsiaalsete gruppide erinevast sotsiaalsest staatusest – eestlased usuvad, et venelaste madalam staatus tööturul on nende endi süü ja riiklik poliitika siin palju kaasa aitama ei pea;
- Eestlaste hinnangul on venekeelse elanikkonna ebavõrdsema olukorra üheks peamiseks põhjuseks vähene eesti keele oskus ning soovimatus seda omandada. Eestlased peavad eesti keele oskust vajalikuks ja vältimatuks ning oluliseks osas nende loodud sotsiaalsest uskumusest, mis baseerub eestikeelsel ühiskonnal;

- Eestlaste ja venelaste suhteid tööturu kontekstis saab üsna selgelt tõlgendada kui kahe sotsiaalse grupi erinevat staatusseisundit ja sellest tulenevaid erisusi – uskumused, käitumine, ootused;
- Eesti tööturu ebavõrdsuse selgitamisel saab tugineda Weberi ja Ridgeway väidetele ressursside omamise ebavõrdsuse osas ja sellest tulenevate ebavõrdsuste võimaluste kohta ühiskonnas.
- Eesti ühiskond on kihistunud sotsiaalsete tunnuste alusel, milleks eelkõige on rahvuslik kuulumine. Selline kihistumine on nii reaalsete tegurite mõju kuid eelkõige sotsiaalne konstruktsioon, omamoodi kaitsemehhanism eestlaste endi poolt kaitsmaks end ja oma sotsiaalset positsiooni väikese kui antud riigis siiski põlis- ja enamusrahvusena.

Magistritöö tulemusena võib väita, et ebavõrdsus töökohal, ebavõrdsed võimalused tööturule sisenemisel, eri rahvusgruppide tajutav erinev kohtlemine ja nn klaaslae efekt on Eestis loonud ebavõrdsuse sissetulekute tasandil, mis oma edasistes arengutes põhjustavad samuti ebavõrdsuse majanduslikus plaanis, määratlevad eri rahvusgrupid tihtipeale elama eri piirkondades ning lõpuks loovad erinevused ka igapäevasel suhtlustasandil eestlaste ja venelaste vahel.

Erinevatest subjektipositsioonidest tulenev narratiivne tõlgendus eri rahvusrühmade seisukohalt tõendab tugeva asümmeetria olemasolu ning tugevale etnilisele konfliktile tööturu kontekstis. Domineeriv toimijate grupp tugineb oma väljakujunenud seisukohtadele põhjendades oma eelisseisundit talle omaste diskursiivsete väljaütlemiste kaudu. Võib väita, et selline jätkuv positsioneerimine taastoodab etnilist ebavõrdsust ning seni kui lõhe kahe etnilise grupi sisemistes hoiakutes, käitumisviisides ja positsioonide kinnistumisel jätkub, ei ole ebavõrdsuse vähenemist ette näha. Võib ka väita, et kumbki grupp ei otseselt huvitatud etnilise lõhe vähendamisest Eesti ühiskonnas.

Max Weberi teooria kohaselt on erineva staatusega inimrühmade sotsiaalne ja majanduslik ebavõrdsus ideoloogiline nähtus ning seda on märgata ka Eestis kus nn legitiimne ideoloogia, aitab väljakujunenud kihistumist säilitada. Eestlased usuvad, et venekeelsed elanikud on oma madalamas sotsiaalses staatuses ise süüdi, neil puudub soov ja tahe Eesti ühiskonda integreeruda, puudub soov omaks võtta Eestis kehtivaid moraali- ja väärtusnorme, puudub tahe

õppida Eesti keelt. Venekeelsed elanikud omakorda näevad probleemina riiklikku poliitikat, mis diskrimineerib kõiki teisi, va põlisrahvust, soovitakse venekeelne haridus ja kultuur väljasuretada, mis omakorda süvendab venekeelse elanikkonna vastuseisu ning soovi iga hinna eest oma sotsiaalse staatusega kaasaskäivaid väärtusi säilitada.

KASUTATUD ALLIKAD

1. Aasland, A., Fløtten, T., (2001). Ethnicity and Social Exclusion in Estonia and Latvia. *Europe-Asia Studies* 53:7, 1023-1049.
2. Albrand, M., Meior, M., Papp, Ü. (2012). Võrdse kohtlemise seadus. Käsiraamat. Tallinna Tehnikaülikooli õiguse instituudi inimõiguste keskus.
3. Ambrus, M., Henrard, K., Busstra, M. (2010). The Racial Equality Directive and Effective Protection against Discrimination: Mismatches between the Substantive Law and its Application. *Erasmus Law Review*, Vol. 3, No. 3, pp. 165-180.
4. Bourdieu, P. (1984). *Distinctions: Social Critique of the Judgment of Taste*. Cambridge: Harvard University Press, 466–484.
5. Bourdieu, P. (2003). *Praktilised põhjused: Teoteooriast*. Tallinn: Tänapäev.
6. Breen, R. (2005). Foundations of a neo-Weberian class analysis. *Approaches to Class Analysis* Cambridge University Press.
7. Bygren, M. (2010). Unpacking the Causes of Ethnic Segregation across Workplaces. *Working paper 2010:2*, ISSN 1654-1189. The Stockholm University Linnaeus Center for Integration Studies.
8. Charles, M. (2000) “Divisions of Labour. Social Groups and Occupational Allocation”, *European Sociological Review* 16(1), 27–42.
9. Crossman, A. The Sociology of Social Inequality, veebilehel <https://www.thoughtco.com/sociology-of-social-inequality-3026287> (20.03.2019).
10. Dijk, T. (1995) Title: Aims of Critical Discourse Analysis. *Japanese Discourse*;
11. Ellis, M., Wright, R., Parks, V. 2004. Work Together, Live Apart? Geographies of Racial and Ethnic Segregation at Home and at Work. *Annals of the Association of American Geographers*, 94:3, 620–637.
12. Fairclough, N. (1989). *Language and power*. London: Longman.
13. Gane, N. (2005). Max Weber as Social Theorist “Class, Status, Party”. *European Journal of Social Theory*, 8(2): 211–226.
14. Gerth, H., Mills, W. (1958). *From Max Weber Essays in Sociology*. Oxford University Press.

15. Giddens, A. (1971). *Capitalism and Modern Social Theory: An Analysis of the Writings of Marx, Durkheim, and Max Weber*. Cambridge University Press: Cambridge, UK.
16. Heath, A., Cheung, S. (2007). *Unequal Chances: Ethnic Minorities in Western Labour Markets*. Oxford University Press, 715 pp.
17. Ivanov, S. (2015). Sümboolne võim Eesti etnopolitikas mitte-eestlaste riigivalitsemises esindatuse näitel. *Doktoritöö*. Tallinn: Tallinna Ülikool.
18. Jencks C, Perman L, Rainwater L (1988). What is a good job? A new measure of labor-market success. *American Journal of Sociology* 93: 1322–57.
19. Jenkins, R. (1992). *Pierre Bourdieu*. London, Routledge.
20. Kerbo, H. (2006). Social Class and Stratification: Classic Statements and Theoretical Debates, Rhonda Levine, 2006, Max Weber Class, Status, Party. *21st Century Sociology: A Reference Handbook*, January 1, 2006, pages 228-236.
21. Kirch, M. (2002). Eesti ja Euroopa Identiteet. Valk, A. (toim.). *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis: kultuuridevahelisi uurimusi 20. sajandi lõpust*. Tartu Ülikooli Kirjastus, 87-101.
22. Kraus, M., Piff, P., Mendoza-Denton, R., Rheinschmidt, M., & Keltner, . D. (2012). Social Class, Solipsism, and Contextualism: How the Rich Are Different From the Poor. *Psychological Review* , vol. 119, No. 3, 546–572.
23. Lenski, G. E. (1966). *Power and Privilege: A Theory of Social Stratification*. Chapel Hill, NC: University of North Carolina Press.
24. Levine, D. (2006). *Powers of the Mind: The Reinvention of Liberal Learning in America*. Chicago: The University of Chicago, 299 pages.
25. Lindemann, K. (2009). Ethnic inequalities in labour market entry in Estonia. The changing influence of ethnicity and language proficiency on labour market Success. Working Paper No. 125. Mannheimer Zentrum für Europäische Sozialforschung.
26. Livesey, C. Social Inequality Theoretical Perspectives: Weber. Vörgulehel <http://www.sociology.org.uk/notes/siweber.pdf> (14.04.2019).
27. Nazroo, J. (2003). The Structuring of Ethnic Inequalities in Health: Economic Position, Racial Discrimination, and Racism. *American Journal of Public Health*, 93(2): 277–284.
28. Plaan, K. (2013). Tööandjate arusaamad rahvuspõhisest diskrimineerimisest Eesti tööturul. *Magistritöö*, Tartu Ülikool
29. Pohla, T., Kaldur, K., Kivistik, K. (2016). *Eesti tööturu rahvuslik ja keeleline jaotus metaanalüüs*. Balti Uuringute Instituut. Tartu.

30. Pyakurya, K. (2008). Weberian model of social stratification – a viewpoint. *Agriculture and Forestry University*, Chitwan, Nepal.
31. Ridgeway, C. (2014). Why Status Matters for Inequality. *American Sociological Review*, 79 (1), 1-16
32. Rootalu, K. (2014). Sotsiaalse analüüsi meetodite ja metodoloogia õpibaas. Veebilehel <https://sisu.ut.ee/samm/risttabelid-ja-seosekordajad> (25.04.2019)
33. Saar, E., & Helemäe, J. (2017). *Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Rahvuslik segregatsioon Eesti tööturul*. Veebilehel <https://inimareng.ee/sisseranne-ja-loimumine/rahvuslik-segregatsioon-eesti-tooturul/> (2.04.2019)
34. Saar, E., Helemäe, J. (2015). Tööturg. Eesti Ühiskonna Integratsiooni monitooring 2015. Uuringu aruanne. Veebilehel <https://www.kul.ee/sites/kulminn/files/1peatykk.pdf> (17.04.2019)
35. Tilly, C. (1998). *Durable Inequality*. Berkeley: University of California Press.
36. Tooding, L. (2015). *Andmete analüüs ja tõlgendamine sotsiaalteadustes*, Tartu Ülikooli kirjastus.
37. Verkuyten, M. (2005). *The Social Psychology Of Ethnic Identity*. Taylor & Francis Group.
38. Waters, T., Waters, D. (2015). Are the terms “socio-economic status” and “class status” a warped form of reasoning for Max Weber? *Palgrave Communications*. 2:16002.
39. Weber, M. (1944). Class, status, party. (translated by Gerth HH and Mills CW) *Politics*; 1 (9): 271–278.
40. Weber, M. (2015/1922). The distribution of power within the Gemeinschaft: Classes, Stände, parties. In: *Weber's Rationality and Modern Society*. Palgrave Macmillan: New York.
41. Wright, E. (2005). Foundations of a neo-Marxist class analysis. *Approaches to Class Analysis*. Cambridge University Press.
42. Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*, Tartu Ülikooli kirjastus.